

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

za rok 2018

REGIONALNY OŚRODEK
POLITYKI SPOŁECZNEJ

Urzędu Marszałkowskiego
Województwa Pomorskiego

SPIS TREŚCI

1. DANE O SYTUACJI DEMOGRAFICZNEJ I SPOŁECZNEJ (na podstawie raportu o stanie województwa).....	4
1.1. Struktura ludności 2018 r. – wybrane aspekty	4
1.2. Rynek pracy (na podstawie raportu o stanie województwa)	5
2. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASOBY KOMUNALNE.....	8
2.1. Zasoby komunalne.....	8
2.2. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia	9
2.3. Przedszkola i żłobki (na podstawie raportu o stanie województwa)	10
3. EKONOMIA SPOŁECZNA	11
3.1. Działania Samorządu Województwa Pomorskiego na rzecz rozwoju ekonomii społecznej.....	11
3.2. Centra Integracji Społecznej	14
3.3. Kluby Integracji Społecznej.....	15
3.4. Warsztaty Terapii Zajęciowej	17
3.5. Zakłady Aktywności Zawodowej.....	17
3.6. Przedsiębiorstwa społeczne	18
3.7. Spółdzielnie socjalne	19
4. SENIORZY	20
4.1. Działania Samorządu Województwa Pomorskiego dedykowane seniorom.....	21
4.2. Uniwersytety Trzeciego Wieku	22
4.3. Rady Seniorów	23
4.4. Dzielne Domy i Kluby Senior+	25
5. DANE O KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY I WSPARCIA.....	28
5.1. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej	30
5.2. Świadczenia niepieniężne	32
5.3. Powody przyznania pomocy.....	34
5.4. Usługi pomocy społecznej.....	40
5.5. Wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej	42
5.6. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami (dane z powiatów)	50
6. KADRA	52
7. INNE RODZAJE POMOCY I ŚWIADCZEŃ	55
8. AKTYWNOŚĆ PROJEKTOWA REGIONALNEGO OŚRODKA POLITYKI SPOŁECZNEJ.....	60
9. WSPÓŁPRACA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO Z NGO.....	63
10. ŚRODKI FINANSOWE NA WYDATKI W POMOCY SPOŁECZNEJ I INNYCH OBSZARACH POLITYKI SPOŁECZNEJ W BUDŻECIE JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO.....	64
11. REKOMENDACJE i POTRZEBY	67

12. SPIS TABEL, WYKRESÓW, MAP.....	70
12.1. Spis Tabel.....	70
12.2. Spis Wykresów.....	71
12.3. Spis Map.....	72

1. DANE O SYTUACJI DEMOGRAFICZNEJ I SPOŁECZNEJ (na podstawie raportu o stanie województwa)

Województwo pomorskie w obecnym kształcie funkcjonuje od 1 stycznia 1999 roku. Jego powierzchnia wynosi 18,3 tys. km². Na terenie województwa pomorskiego znajduje się 16 powiatów ziemskich, 4 miasta na prawach powiatu, 19 gmin miejskich, 81 gmin wiejskich, 19 gmin miejsko-wiejskich (w sumie 123 gminy). Stolicą i największym miastem województwa jest Gdańsk. Pomorskie jest 8 pod względem powierzchni województwem.

1.1. Struktura ludności 2018 r. – wybrane aspekty¹

W 2018 r. województwo pomorskie zamieszkiwane było przez 2 328,2 tys. osób (6% ludności kraju, 7. miejsce), przy czym miasta koncentrowały 63,8% ludności. Na 100 mężczyzn przypadało 105 kobiet (5. miejsce w kraju). Współczynnik feminizacji był wyższy w miastach (109), niż na wsi (98). W ujęciu powiatowym widoczne były w tym względzie duże różnice: od powiatu słupskiego, kościerskiego i kartuskiego, gdzie liczba kobiet i mężczyzn była porównywalna (na 100 mężczyzn przypadało 100 kobiet), po Sopot, gdzie współczynnik ten dochodził do 115.

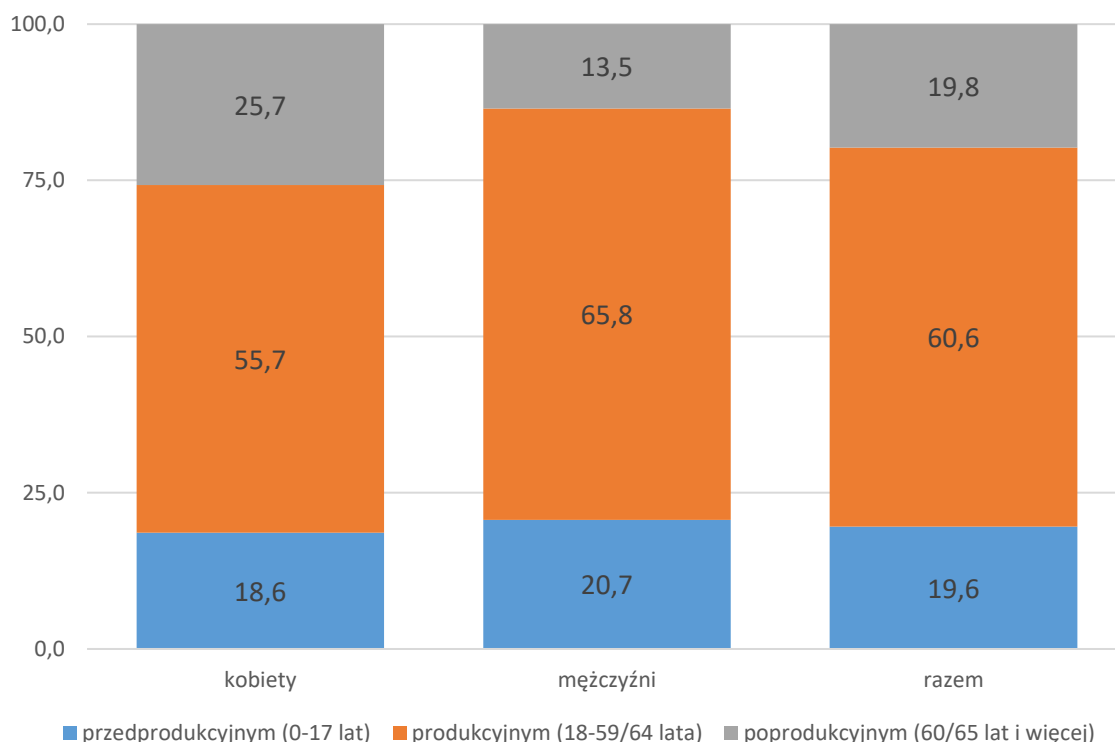
W ostatnich latach województwo notowało najwyższy w kraju przyrost liczby mieszkańców – co jest rezultatem dodatniego przyrostu naturalnego i salda migracji. Pomorskie od lat cechuje najwyższy przyrost naturalny w kraju (1,5 na 1000 osób w 2018 r.). Dodatni przyrost utrzymuje się zarówno w mieście, jak i na wsi, przy czym na wsi jest zdecydowanie wyższy. Najwyższy poziom osiągnął powiat kartuski (8,9 na 1000 osób), najniższy – Sopot (prawie -5,7 na 1000 osób).

Na tle kraju, Pomorskie charakteryzuje się korzystną strukturą wiekową. Odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (19,6%) jest najwyższy w kraju, przy jednocześnie jednym z najniższych odsetków populacji w wieku poprodukcyjnym (13. lokata). W konsekwencji, wskaźnik obciążenia demograficznego jest jednym z najwyższych w kraju (3. miejsce), chociaż obciążenie osobami starszymi jest jednym z najniższych (4. miejsce). Najniższe obciążenie demograficzne osobami w wieku poprodukcyjnym cechuje powiat kartuski i gdański, najwyższe natomiast: Gdańsk, Słupsk, Gdynię i Sopot. Przy czym odsetek osób w wieku produkcyjnym (60,6% w 2018 r.) systematycznie się zmniejsza, zwiększa się zaś udział osób w wieku poprodukcyjnym (19,8% w 2018 r. wobec 19,5% w 2017 r.).

Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) stanowiła 19,6% populacji województwa. W 2017r. udział osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata) w ogólnej liczbie ludności wyniósł 60,6% (o 0,3% mniej niż w 2017 roku). Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności województwa wzrósł z 19,5% w 2017 r. do 19,8% w 2018 r.

¹ Dane wg. stanu na 30 czerwca 2018 roku

Wykres 1. Struktura ludności wg. wieku i płci w 2018 r.

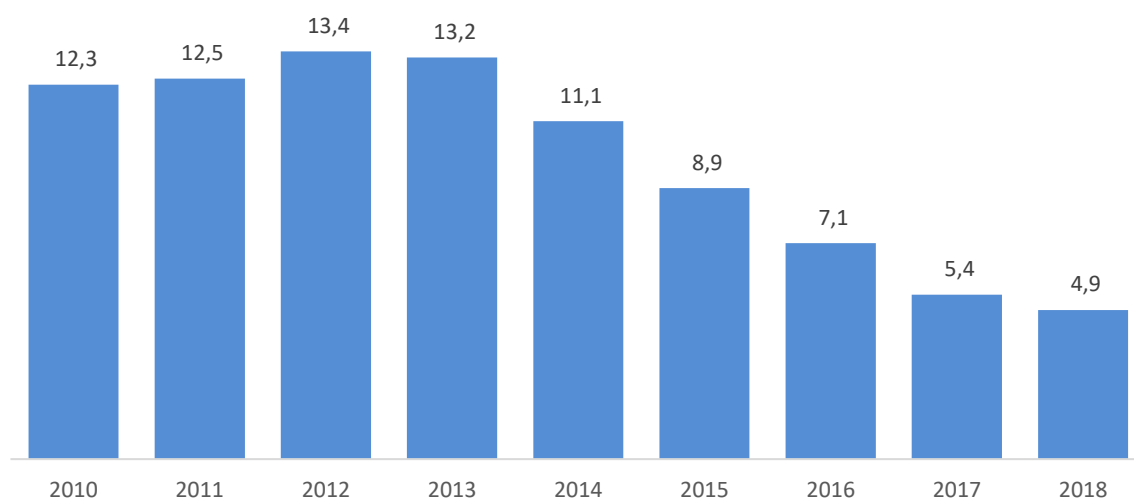
Źródło: GUS, opracowanie własne

1.2. Rynek pracy (na podstawie raportu o stanie województwa)

Wg stanu na koniec 2018 r. liczba pracujących w województwie pomorskim wynosiła 1 018 tys. osób (6,2% krajowej populacji pracujących, 7. miejsce). W 2017 r. województwo pomorskie, po raz pierwszy, przekroczyło średnią unijną wskaźnika zatrudnienia. W grupie osób 20-64 lata wyniósł on 72,7% (przy średniej UE 72,1%), natomiast na koniec 2018 r. osiągnął już wartość 74,3%. Wpływ na to miał zdecydowany wzrost zatrudnienia mężczyzn (z 77,5% na koniec 2015 r. do 84,2% na koniec 2018 r.) oraz nieco mniejszy kobiet (z 62,0% do 64,4%). Mimo ogólnie pozytywnych trendów dotyczących zatrudnienia, w regionie obserwowane są pogłębiające się dysproporcje między kobietami, a mężczyznami. Na koniec 2018 r. różnica w poziomie zatrudnienia kobiet i mężczyzn wynosiła aż 19,8 p.p., podczas, gdy rok wcześniej – 15,2 p.p.

W roku 2018 bezrobocie osiągnęło rekordowo niski poziom. Na koniec grudnia stopa bezrobocia rejestrowanego w Pomorskiem wyniosła 4,9% (wobec 5,4% w 2017 r.) Dynamika spadku bezrobocia w województwie pomorskim w latach 2014-2018 na tle innych województw należała do najwyższych w kraju. W konsekwencji, stopa bezrobocia w regionie jest jedną z najniższych w kraju (za województwem wielkopolskim, śląskim i małopolskim). Większość osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy województwa pomorskiego na koniec grudnia 2018 r. stanowiły kobiety (63,2%).

Wykres 2. Stopa bezrobocia (%) w województwie w latach 2010 - 2018

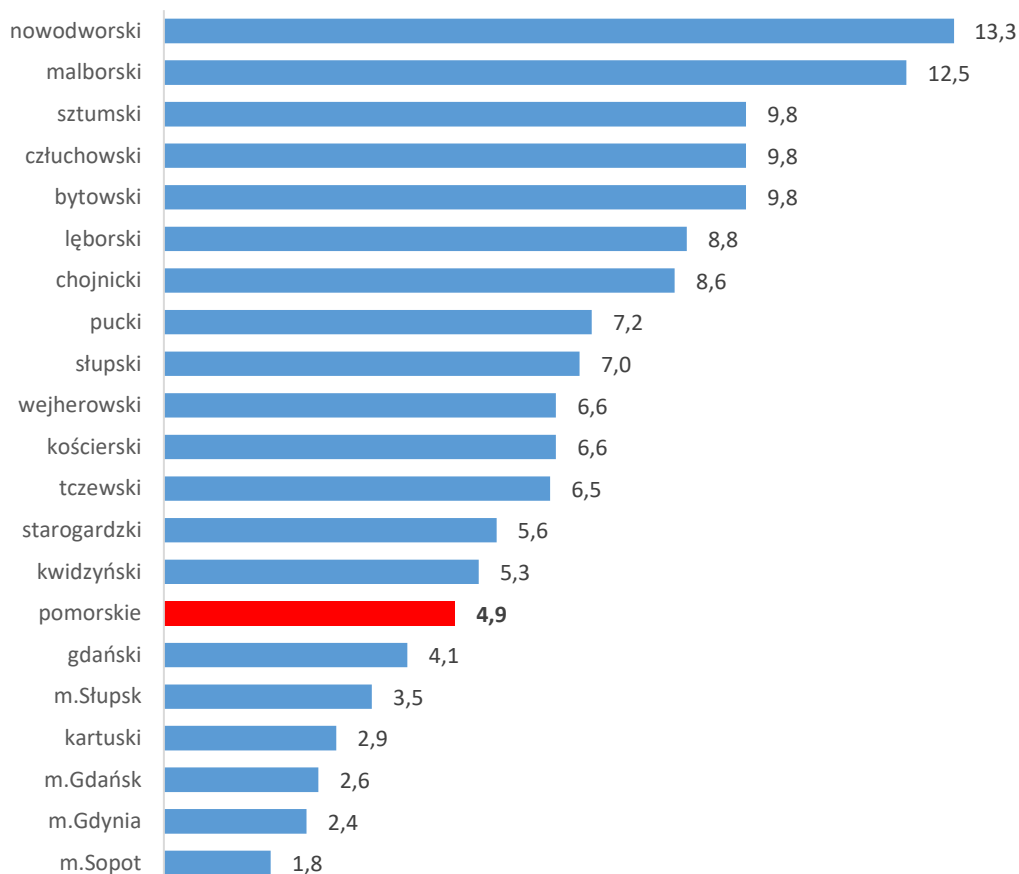

Źródło: GUS, opracowanie własne

Najwyższą stopą bezrobocia charakteryzują się wschodnie i zachodnie powiaty regionu: nowodworski, malborski, sztumski oraz człuchowski i bytowski, jednak dysproporcje pomiędzy poziomem bezrobocia w poszczególnych powiatach województwa zmniejszają się. Należy także podkreślić, że powiaty, które od lat cechuje relatywnie wysoka stopa bezrobocia, notują jednocześnie najwyższą dynamikę jej spadku.

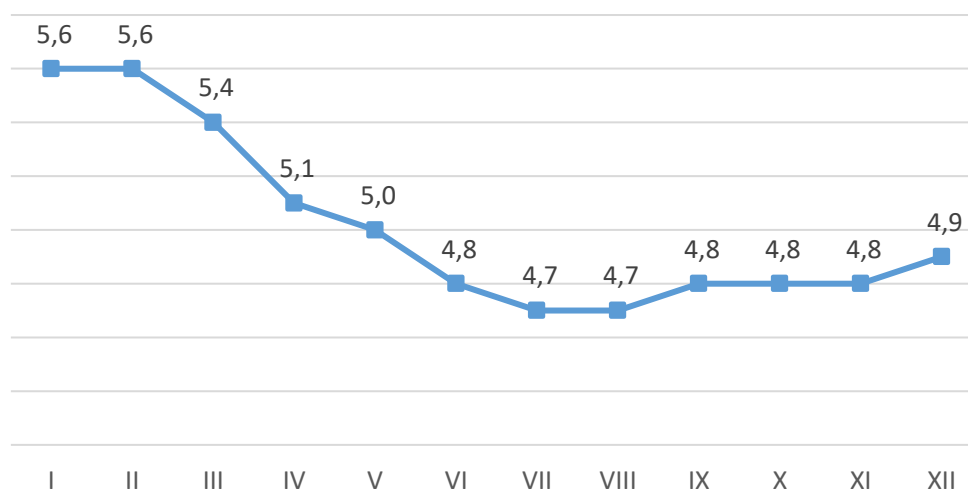
Województwo pomorskie, podobnie jak w latach ubiegłych jest znacznie zróżnicowane pod względem stopy bezrobocia w powiatach. Najwyższy poziom stopy bezrobocia w 2018 roku odnotowano w powiecie nowodworskim – 13,3%. Wysoki poziom stopy bezrobocia utrzymywał się również w powiatach, malborskim – 12,5%; sztumskim – 9,8% oraz w powiecie człuchowskim 9,8%. Podobnie jak w latach ubiegłych, najniższą stopę bezrobocia odnotowano w aglomeracji trójmiejskiej. W Sopocie stopa bezrobocia osiągnęła poziom 1,8%, w Gdyni 2,4% a w Gdańsku 2,6%.

Wykres 3. Stopa bezrobocia w 2018 r. (%) wg. powiatów

Źródło: GUS, opracowanie własne

Wykres 4. Stopa bezrobocia (%) w województwie wg. miesięcy w 2018 r.

Źródło: GUS, opracowanie własne

W ciągu całego roku 2018 odnotowano spadek poziomu stopy bezrobocia w regionie. Różnica pomiędzy początkiem a końcem roku wynosiła 0,7 p.p. Jak co roku najniższy poziom bezrobocia osiągało w miesiącach letnich. Wiąże się to przede wszystkim ze wzrostem zatrudnienia przy pracach sezonowych. Uwagę należy jednak zwrócić na brak gwałtownej zmiany tego trendu w ostatnim kwartale roku.

2. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASOBY KOMUNALNE

Jednym z elementów sprawozdania Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2018 są dane dotyczące infrastruktury społecznej. Jako infrastrukturę społeczną należy w tym wypadku rozumieć miejsca, w których świadczone są usługi społeczne, ale również zasoby komunalne gmin. Powszechnie spotkać można się z dość szerokim tłumaczeniem pojęcia usług społecznych, w których skład wchodzi usługi spoza obszaru pomocy społecznej. Zawarte w sprawozdaniu dane dotyczą elementów infrastruktury społecznej istotnych z punktu widzenia pomocy i integracji społecznej.

2.1. Zasoby komunalne

Ważnym elementem opisywanej infrastruktury jest mieszkalnictwo komunalne oraz socjalne stanowiące zasoby gmin. W 2018 roku w zasobach pomorskich gmin było w sumie 51 814 lokali komunalnych, tym samym zasób ten zwiększył się o 286 mieszkania w stosunku do roku 2017. Wzrosła też liczba mieszkań socjalnych, wyniosła ona w sumie 5 860 lokali i była wyższa niż w roku wcześniejszym o 27. W ubiegłym roku złożono 4 073 wniosków o przyznanie lokalu komunalnego, natomiast na przyznanie mieszkania socjalnego oczekiwały 5 860 osoby.

Tabela 1. Zasoby komunalne

	2017	2018	Prognoza 2019	
Liczba mieszkań komunalnych w zasobie gminy	52 100	51 814	51 801	↓
Liczba wniosków złożonych na mieszkanie komunalne z zasobów gminy	4 805	4 073	5 127	↑
w tym liczba mieszkań socjalnych (lokali)	5 833	5 860	5 895	↑
Liczba oczekujących na mieszkanie socjalne	6 002	5 323	5 683	↑
Liczba wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu socjalnego	1 630	1 739	1 716	↓

Źródło: OZPS, opracowanie własne

- ↑ prognozowany wzrost
- ↓ prognozowany spadek
- ☒ sytuacja bez zmian

Jeżeli chodzi natomiast o inne typy infrastruktury społecznej, to jak wynika z sprawozdań OZPS przesłanych przez samorządy w 2018 roku funkcjonowało 401 klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów. Jak wynika z przesłanych formularzy w roku oceny funkcjonowało na terenie województwa pomorskiego 15 hospicjów oraz nie funkcjonował żaden ośrodek dla cudzoziemców.

Tabela 2. Dane o infrastrukturze społecznej

	2017	2018	Prognoza 2019	
Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów	382	401	412	↑
Liczba hospicjów	16	15	15	☒
Liczba ośrodków dla cudzoziemców	0	0	0	☒

Źródło: OZPS, opracowanie własne

- ↑ prognozowany wzrost

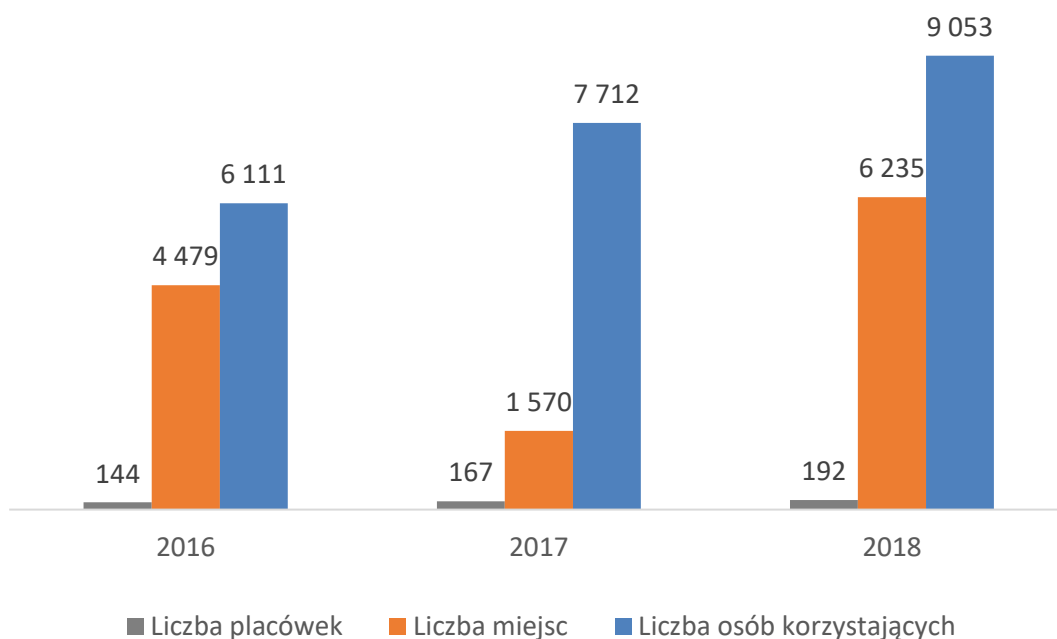
↓ prognozowany spadek

☒ sytuacja bez zmian

2.2. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Z punktu widzenia rozwiązywania najważniejszych problemów społecznych regionu niezmiernie istotny jest stan infrastruktury społecznej skierowanej do osób zagrożonych wykluczeniem lub wykluczonych społecznie. W roku 2018 na obszarze województwa pomorskiego funkcjonowały w sumie 192 różnego rodzaju ośrodki wsparcia skierowane do osób z zaburzeniami psychicznymi.

Wykres 5. Ośrodki wsparcia² – ogółem w latach 2016-2018

Źródło: MRPiPS 03R, opracowanie własne

Tabela 3. Wybrane obiekty zasobów instytucjonalnych pomocy i wsparcia w latach 2016-2018

Domy Pomocy Społecznej	lata	2016	2017	2018
	Liczba placówek	43	43	43
Liczba miejsc	4 148	4 149	4 166	
Liczba osób korzystających	4 549	4 526	4 525	
Środowiskowe Domy Samopomocy	lata	2016	2017	2018
	Liczba placówek	62	65	65
	Liczba miejsc	1 789	1 894	1 905
	Liczba osób korzystających	1 775	2 087	2 092
Dzienne Domy Pomocy	lata	2016	2017	2018
	Liczba placówek	17	21	29
	Liczba miejsc	627	702	882
	Liczba osób korzystających	730	836	1 035

² W tym także ośrodki jak: prowadzące miejsca całonocnego pobytu; ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi; środowiskowe domy samopomocy; kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi; inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Kluby Samopomocy	lata	2016	2017	2018
	Liczba placówek	22	22	24
	Liczba miejsc	358	327	514
	Liczba osób korzystających	621	687	511
Rodzinne Domy Samopomocy	lata	2016	2017	2018
	Liczba placówek	3	4	3
	Liczba miejsc	17	18	19
	Liczba osób korzystających	23	18	19
Mieszkania Chronione	lata	2016	2017	2018
	Liczba placówek	51	34	37
	Liczba miejsc	198	136	163
	Liczba osób korzystających	138	117	165
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	lata	2016	2017	2018
	Liczba placówek	9	12	12
	Liczba miejsc	47	60	56
	Liczba osób korzystających	3 243	3 680	3 442
Noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych	lata	2016	2017	2018
	Liczba placówek	25	41	47
	Liczba miejsc	911	1 854	1 881
	Liczba osób korzystających	1 658	2 745	3 590

Źródło: MRPiPS 03R, opracowanie własne

2.3. Przedszkola i żłobki (na podstawie raportu o stanie województwa)

Opieka nad dzieckiem do 3 lat

Rośnie liczba miejsc opieki nad dziećmi do lat 3. Ponad połowa miejsc opieki skoncentrowana jest na terenie Gdańska, Gdyni, powiatu wejherowskiego i kartuskiego. Pozytywne trendy dotyczą zarówno miast, jak i obszarów wiejskich. Mimo to wskaźnik użłobkowania jest nadal niższy niż przeciętnie w Polsce (liczba dzieci w żłobach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci do lat 3 osiąga wartość 70, przy 86 dla Polski).

Wychowanie przedszkolne

W regionie przybywa placówek wychowania przedszkolnego i miejsc, którymi one dysponują, co jest związane m.in. ze wsparciem działań upowszechniających edukację przedszkolną, w tym współfinansowanych ze środków UE. W ostatnich latach liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3. roku życia rosła szybciej niż przeciętnie w kraju (w 2017 r. w województwie funkcjonowało 1 425 placówek wychowania przedszkolnego – o 49 więcej niż w 2015 r., a liczba miejsc opieki wzrosła do 72,5 tys., tj. o 14,6% – w kraju o 13,6%). Jednakże, pomimo następującej poprawy odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną, wynoszący 80,5%, jest nadal jednym z najniższych w kraju, a dostęp do edukacji przedszkolnej jest znacznie zróżnicowany przestrzennie.

3. EKONOMIA SPOŁECZNA

W województwie pomorskim w latach 2013 – 2018 znacznie wzrosła liczba podmiotów ekonomii społecznej. Podwoiła się liczba Centrów i Klubów Integracji Społecznej oraz Spółdzielni Socjalnych. W porównaniu do innych województw, pomorskie charakteryzuje się równomiernym terytorialnie rozmieszczeniem spółdzielni socjalnych.

Tabela 4. Dane o podmiotach ekonomii społecznej

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Centra Integracji Społecznej	10	13	15	20	21	22
Kluby Integracji Społecznej	7	9	10	14	12	12
Zakłady Aktywności Zawodowej	2	2	2	2	2	2
Spółdzielnie socjalne zarejestrowane w KRS	32	65	73	75	62	64
Organizacje pozarządowe (ok. 10 % prowadzi działalność gospodarczą)	6 285	6 886	7 296	7 737	8 070	8 420

Źródło: OZPS, opracowanie własne

3.1. Działania Samorządu Województwa Pomorskiego na rzecz rozwoju ekonomii społecznej

Systemowe działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej podejmowane są w województwie pomorskim od roku 2011, kiedy to przystąpiono do diagnozy społeczno-gospodarczej województwa pod kątem ekonomii społecznej i rozpoczęto prace nad Planem działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie pomorskim na lata 2011-2013. W oparciu o powyższy Plan rozpoczął się proces budowania systemu wsparcia podmiotów ekonomii społecznej i jej otoczenia. Po zakończeniu realizacji ww. Planu rozpoczął się proces programowania działań w zakresie rozwoju ekonomii społecznej w perspektywie finansowej 2014-2020. Dokumentem o charakterze operacyjnym, wskazującym potrzeby podmiotów ekonomii społecznej jest Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020.

W 2015 roku został powołany Uchwałą Nr 598/51/15 Zarządu Województwa Pomorskiego Pomorski Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej. Pełni on funkcję doradczą-opiniującą Zarządu Województwa Pomorskiego w zakresie działań podejmowanych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim. Komitet zajmuje się również współpracą w zakresie organizacji i wdrażania przedsięwzięć zaplanowanych w ramach Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020, w tym: współpracą z innymi organizacjami tworzącymi sieci współpracy instytucji z obszaru ekonomii społecznej, integracji i pomocy społecznej, przedsiębiorczości na poziomie regionalnym oraz krajowym, współpracą w zakresie planowania i wdrażania inicjatyw edukacyjnych dotyczących ekonomii społecznej, monitorowaniem i upowszechnianiem pomorskich dobrych praktyk oraz opracowywaniem i konsultowaniem dokumentów strategicznych dotyczących przedsiębiorczości społecznej.

Samorząd Województwa Pomorskiego kreując politykę społeczną od lat wspiera samorządy lokalne oraz organizacje pozarządowe w powoływaniu i wzmocnianiu podmiotów sfery ekonomii społecznej. Ich różnorodność oraz lokalizacja determinuje konieczność permanentnego budowania sieci współpracy i zacieśniania relacji pomiędzy

nimi celem zwiększania zatrudnialności i ograniczania liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Jednym z działań SWP mającym na celu rozwój ekonomii społecznej w województwie pomorskim była realizacja projektu pn.: Pomorski system przedsiębiorczości społecznej: koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim na lata 2015-2018. Projekt skupiał się na działaniach dążących do prowadzenia skutecznej i efektywnej polityki wspierania rozwoju ekonomii społecznej, poprzez szereg działań dostosowanych do poszczególnych odbiorców.

Głównym założeniem projektu było umożliwienie funkcjonowania Pomorskiego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej. Dzięki realizacji projektu członkowie i członkinie PKRES podejmowali pracę nad wyznaczeniem kierunków rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim. Podczas Posiedzeń omawiano różną problematykę związaną z polityką społeczną województwa. Komitet pracował m.in. nad zmianami w Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz ustawie o Centrach Usług Społecznych, zmianami we wskaźnikach dotyczących bezrobocia w województwie, śledził prace nad utworzeniem OWES w subregionie nadwiślańskim włączył się również w prace nad wstępną aktualizacją Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Działania projektowe skupiały się również na współpracy instytucji pomocy i integracji społecznej, instytucji rynku pracy i OWES na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Podczas organizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej spotkań poruszano kwestie m.in. aktywizacji społeczno-zawodowej osób najbardziej oddalonych od rynku pracy, w tym zadłużonych. Podjęto prace nad wypracowaniem i wdrażaniem Pomorskiego Modelu Współpracy na Rzecz Aktywizacji Społeczno-Zawodowej z punktu widzenia różnych instytucji.

W ramach projektu prowadzono działania mające na celu na zwiększenie stopnia integracji sieci kooperacji PES oraz wypracowanie zasad i możliwości dalszego rozwoju. W ramach działania zorganizowano szereg spotkań warsztatowych, wizyty studyjne, spotkania sieciujące, konwenty instytucji. Była to okazja do zaprezentowania innowacyjnych metod pracy, podsumowanie dotychczasowych działań w zakresie rozwoju współpracy oraz prezentacja dobrych praktyk. Uczestnicy działań projektowych wypracowywali rozwiązania w zakresie m.in.: standardów dokumentacji CIS – regulaminy, indywidualny program zatrudnienia socjalnego, porozumienia; roli podmiotów zatrudnienia socjalnego w aktywizacji społecznej i zawodowej osób z ustalonym III profilem pomocy; stabilności finansowania działalności centrów i klubów integracji społecznej; stabilności finansowania i ekonomizacji działań pomorskich PES; pracy z wymagającymi grupami uczestników (np. z osobami bezdomnymi, z osobami z zaburzeniami psychicznymi, z osobami uzależnionymi); budowania środowiska przyjaznego rozwojowi przedsiębiorczości społecznej; obligacji społecznych.

Dodatkowo położono nacisk na wzrost świadomości potrzeby współpracy samorządów lokalnych na poziomie powiatowym i gminnym z PES. Działania projektowe w tym obszarze dotyczyły stosowania klauzul społecznych oraz zagadnień związanych z realizacją i zlecaniem PES usług użyteczności publicznej. W ramach wydarzeń organizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej podejmowano tematykę dotyczącą roli PES w realizacji RPO WP, roli samorządów w finansowaniu podmiotów ekonomii społecznej, budowania realnego partnerstwa w relacjach międzysektorowych, idei klauzul społecznych, przepisów prawa dopuszczających ich stosowanie, realizowania usług społecznych, prototypowania działań.

Jednym z zadań projektu było również inicjowanie współpracy PES, OWES z instytucjami edukacyjnymi. W ramach usługi zleconej przeprowadzono szereg

warsztatów, spotkań i sesji doradztwa, które obejmowały m.in.: tematykę stosowania narzędzi mobilnych w celu wyszukiwania informacji z zakresu ekonomii społecznej, planowanie inicjatyw lokalnych, aktywność społeczną w subregionach, działania PES, współpracę PES i instytucji edukacyjnych, rolę ekonomii społecznej w rozwijaniu działań organizacji, wolontariat w NGO (PES), planowanie pracy PES w kontekście rozwijania kompetencji młodzieży, źródła finansowania współpracy PES i instytucji edukacyjnych, aktywne formy pracy podopiecznych instytucji edukacyjnych, partycypację społeczną w środowisku lokalnym, spółdzielczość uczniowską.

Działania projektowe dotyczyły również wykreowania powiązań pomiędzy biznesem i ekonomią społeczną. W ramach usługi zleconej współorganizowano Forum Inicjowania Rozwoju. W trakcie realizacji wszystkich edycji FORUM uczestnicy mieli okazję wziąć udział w szeregu wystąpień i dyskusji w temacie społecznej odpowiedzialności biznesu oraz budowy relacji międzysektorowych, a także poznać nowe narzędzia i możliwości pracy w swoich organizacjach oraz nawiązać nowe kontakty biznesowe. Przedstawiciele biznesu, samorządu i organizacji pozarządowych pochyłali się nad tematyką społecznej odpowiedzialności biznesu, przez pryzmat m.in. praktyk pracowniczych, praw człowieka, środowiska naturalnego, zarządzania organizacją, dobrych praktyk konsumenckich, zaangażowania społecznego. FORUM prowadzone było poprzez aktywne formy pracy takie jak, case studies, warsztaty, prace w grupach, networking. W ramach tej części projektu przeprowadzono również szereg spotkań doradczych w celu utworzenia Lokalnych For Międzysektorowych - realizowanych w subregionach. Obejmowały one tematykę budowania strategii CSR, przygotowania oferty dla biznesu, realizacji działań partnerskich, w tym przygotowywania umów, ofert, ustalania zasad zarządzania projektami, dywersyfikacji źródeł finansowania NGO, CSR, komunikacji projektów społecznych, Funduszu Grantowego, Crowdfundingu i tworzenia kampanii crowdfundingowych.

Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej

Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej w województwie pomorskim swoim działaniem obejmują cztery subregiony: południowy, nadwiślański, słupski oraz metropolitalny. Wśród bogatego katalogu usług, OWES przede wszystkim oferują: usługi prawne, marketingowe oraz księgowość. Prowadzą również doradztwo w szerokim zakresie, m. in. formalno-prawne, zawodowe, psychologiczne, biznesowe, personalne. Ofertę OWES uzupełniają specjalistyczne szkolenia adresowane do organizacji pozarządowych, spółdzielni socjalnych, grup nieformalnych, osób indywidualnych oraz jednostek samorządu terytorialnego. W roku 2018 w województwie pomorskim funkcjonowały trzy OWESy:

- **Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Dobra Robota** swoim działaniem obejmuje subregion metropolitalny, prowadzony jest przez Partnerstwo sześciu podmiotów - liderem projektu jest Stowarzyszenie „Obszar Metropolitalny Gdańsk- Gdynia-Sopot”;
- **Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej prowadzony przez Centrum Inicjatyw Obywatelskich w Słupsku** swoim działaniem obejmuje subregion słupski;
- **Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej prowadzony przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Miasta i Gminy Debrzno** swoim działaniem obejmuje subregion południowy;

1 kwietnia 2019 roku na Pomorzu powstał **Nadwiślański Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Dzierzgoniu** prowadzony jest przez Regionalne Towarzystwo Inwestycyjne w Dzierzgoniu działające w partnerstwie ze Stowarzyszeniem na rzecz

Oparcia Społecznego i Rozwoju PERSPEKTYWA oraz Stowarzyszeniem Wspierania Przedsiębiorczości w Malborku. Swoim zasięgiem obejmuje subregion nadwiślański, w skład którego wchodzi powiaty: kwidzyński, malborski, starogardzki i sztumski.

3.2. Centra Integracji Społecznej

Centrum Integracji Społecznej to instytucja realizująca specjalistyczny program pracy z osobami wykluczonymi społecznie lub zagrożonymi wykluczeniem³: Zgodnie z ustawą o zatrudnieniu socjalnym przełamywanie izolacji społecznej i zawodowej odbywa się przy zastosowaniu form reintegracji zawodowej i społecznej. Odbudowywanie i podtrzymywanie u osób wykluczonych społecznie, zdolności do samodzielnego i efektywnego pełnienia ról społecznych oraz samodzielnego poruszania się po rynku pracy, powinno prowadzić do zatrudnienia w różnych formach: u pracodawcy, samozatrudnienia - praca na własny rachunek lub w spółdzielni socjalnej.

Aktualnie w województwie pomorskim funkcjonują 22 Centra Integracji Społecznej. W roku 2018 reintegrację społeczno - zawodową w pomorskich CIS rozpoczęło 836 osób. Łącznie w zajęciach prowadzonych przez CIS uczestniczyło 1.189 osób, z powodzeniem ukończyło je 717 osób. Spośród uczestników zajęć 272 osoby podjęły zatrudnienie, w tym 12 osób podjęło samodzielną działalność gospodarczą.

Tabela 5. Struktura uczestników CIS w latach 2016-2018

	osoby, które rozpoczęły zajęcia w latach			osoby, które ukończyły zajęcia w latach:		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
uczestnicy zajęć ogółem	586	977	836	265	607	717
osoby bezdomne	26	35	34	9	26	32
osoby uzależnione od alkoholu	85	113	119	18	64	90
osoby uzależnione od narkotyków lub innych środków odurzających	10	15	8	3	14	6
osoby chore psychicznie	24	28	41	15	24	25
osoby długotrwale bezrobotne	172	367	297	104	213	271
osoby zwalniane z zakładów karnych mające trudności w integracji ze środowiskiem	5	19	12	1	10	10
uchodźcy realizujący indywidualny program integracji	0	1	0	2	0	0
osoby niepełnosprawne	109	210	207	56	111	174
inni	155	189	118	57	145	109

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna - Sprawozdanie Centrum Integracji Społecznej

Uczestnicy zajęć CIS korzystali z usług reintegracji zawodowej i społecznej w tym w formie warsztatów prowadzonych w ramach działalności wytwórczej, handlowej lub usługowej prowadzonej przez Centrum, na podstawie art. 9 ustawy o zatrudnieniu socjalnym.

Tabela 6. Usługi reintegracji zawodowej i społecznej CIS w latach 2016-2018

³ Art. 1 ustawy z dnia 13 czerwca 2003r o zatrudnieniu socjalnym (t.j. Dz.U.2019 poz. 217 ze zm.)

Rodzaj usługi	Liczba uczestników zajęć		
	2016	2017	2018
Warsztaty zawodowe: (z tego:)	559	766	1 189
• remontowy, budowlany, stolarski	50	171	84
• hotelarski, gastronomiczny, piekarniczy	57	76	44
• krawiecki	33	52	10
• opiekuńczy	87	94	38
• konserwatorski, porządkowy, ochrony	114	85	75
• prac twórczych, handlowy	30	56	46
• pielęgnacja terenów zielonych	62	83	67
• inne warsztaty zewnętrzne u pracodawców	73	204	102
Korzystanie z przekazywanych przez CIS propozycji ofert pracy	318	929	977
Zajęcia z zakresu prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej, w tym w formie spółdzielni socjalnej	377	723	574
Zajęcia terapeutyczne	205	424	512
Grupy wsparcia oraz grupy samopomocy	148	152	301
Indywidualne poradnictwo psychologiczne lub terapeutyczne	602	1 068	949
Grupy edukacyjne	281	273	301
Szkolenia zawodowe prowadzone przez podmiot zewnętrzny	188	386	397

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna - Sprawozdanie Centrum Integracji Społecznej

3.3. Kluby Integracji Społecznej

Klub Integracji Społecznej⁴ to jednostka organizacyjna, której celem jest realizacja działań umożliwiających udzielenie indywidualnym osobom oraz ich rodzinom pomocy: w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych w miejscu zamieszkania, miejscu pobytu lub w miejscu pracy oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych, jako wartości na rynku pracy.

Klub Integracji Społecznej to także jednostka organizacyjna udzielająca wsparcia dla integrowania się grup osób o podobnych trudnościach i problemach życiowych, to jednostka pomagająca samoorganizować się jego członkom, podejmować przez nich wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym zmierzające do tworzenia własnych miejsc pracy. Warunkiem uczestnictwa w Klubie Integracji Społecznej jest realizacja kontraktu socjalnego⁵.

Aktualnie w województwie pomorskim funkcjonuje 12 Klubów Integracji Społecznej. W roku 2018 w pomorskich KIS rozpoczęło zajęcia 502 osoby, zajęcia ukończyło 264 osoby. Spośród absolwentów 102 osoby podjęły zatrudnienie.

⁴ Art. 18 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (tj. Dz. U. 2019 poz. 217 ze zm.)

⁵ Art. 6 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. 2018 poz. 1508 ze zm.)

Tabela 7. Struktura uczestników KIS w latach 2017-2018

	Osoby, które rozpoczęły zajęcia		Osoby, które ukończyły zajęcia	
	2017	2018	2017	2018
Uczestnicy zajęć ogółem	401	502	209	264
Osoby długotrwale bezrobotne	157	95	89	44
Osoby bezdomne	9	16	4	12
Osoby uzależnione od alkoholu	18	45	13	36
Osoby uzależnione od narkotyków	1	3	1	2
Osoby chore psychicznie	27	51	13	30
Osoby zwolnione z zakładu karnego	1	5	0	2
Osoby niepełnosprawne	75	137	49	91
Uchodźcy realizujący indywidualny program integracji	0	0	0	0
Osoby bierne zawodowo	11	37	15	0
Osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym	122	208	88	157
Samotnie wychowujący dzieci	12	13	0	0
Osoby w wieku 60+	15	20	10	20

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna - Sprawozdanie Klub Integracji Społecznej

Uczestnicy zajęć KIS korzystali z usług reintegracji społecznej (zajęcia edukacyjne i terapeutyczne, poradnictwo) oraz zawodowej (szkolenia zawodowe, doradztwo).

Tabela 8. Usługi reintegracji społecznej i zawodowej KIS w latach 2017- 2018

Usługi w ramach reintegracji społecznej	Liczba uczestników 2017	Liczba uczestników 2018
Zajęcia terapeutyczne grupowe	52	37
Zajęcia edukacyjne	283	291
Poradnictwo prawne	268	251
Poradnictwo psychologiczne	363	342
Usługi w ramach reintegracji zawodowej	Liczba uczestników 2017	Liczba uczestników 2018
Szkolenia zawodowe	18	6
Doradztwo i szkolenie w zakresie prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej	31	8
Doradztwo i szkolenie w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej	193	243

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna - Sprawozdanie Klub Integracji Społecznej

3.4. Warsztaty Terapii Zajęciowej

Warsztat Terapii Zajęciowej⁶ jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywrócenia umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Rehabilitacja zawodowa i społeczna odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do rozwijania: umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiającym uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęciu pracy.

Aktualnie w województwie pomorskim funkcjonuje 48 Warsztatów Terapii Zajęciowej. Łącznie uczestnikami warsztatów jest 1 872 osób. Warsztaty funkcjonują w większości pomorskich powiatów, brak ich jest jedynie w Sopocie. Najwięcej tego typu placówek funkcjonuje w Gdańsku, gdzie w 6 Warsztatach Terapii Zajęciowej uczestniczy w sumie 250 osób.

Tabela 9. Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz liczba uczestników wg. powiatów w 2018 roku

Lp.	powiat	Liczba WTZ 2018	Liczba uczestników zajęć w 2018 roku
1	bytowski	1	30
2	chojnicki	3	160
3	człuchowski	1	40
4	gdański	4	147
5	kartuski	3	134
6	kościerski	1	40
7	kwidzyński	2	89
8	łęborski	2	30
9	m. Gdańsk	6	250
10	m. Gdynia	5	138
11	m. Słupsk	2	94
12	m. Sopot	0	0
13	malborski	1	40
14	nowodworski	2	66
15	pucki	1	50
16	słupski	2	50
17	starogardzki	4	175
18	sztumski	2	76
19	tczewski	3	80
20	wejherowski	3	183
	RAZEM	48	1872

Źródło: OZPS, opracowanie własne

3.5. Zakłady Aktywności Zawodowej

Zakład Aktywności Zawodowej tworzy możliwości rozwoju zawodowego i społecznego osób niepełnosprawnych i przeciwdziała marginalizacji i wykluczeniu społecznemu tych osób. Praca w ZAZ stanowi dla osób niepełnosprawnych nie tylko źródło utrzymania, lecz przede wszystkim sposób rehabilitacji i integracji

⁶ Art. 10a,10b ustawy z dnia 27 sierpnia 1997r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tj. Dz.U 2018, poz. 511 ze zm.)

ze społeczeństwem. Statutowym zadaniem ZAZ jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. Program przysposobienia społeczno – zawodowego obejmuje dwa obszary: strefę rehabilitacyjno – społeczną oraz gospodarczo – zawodową.

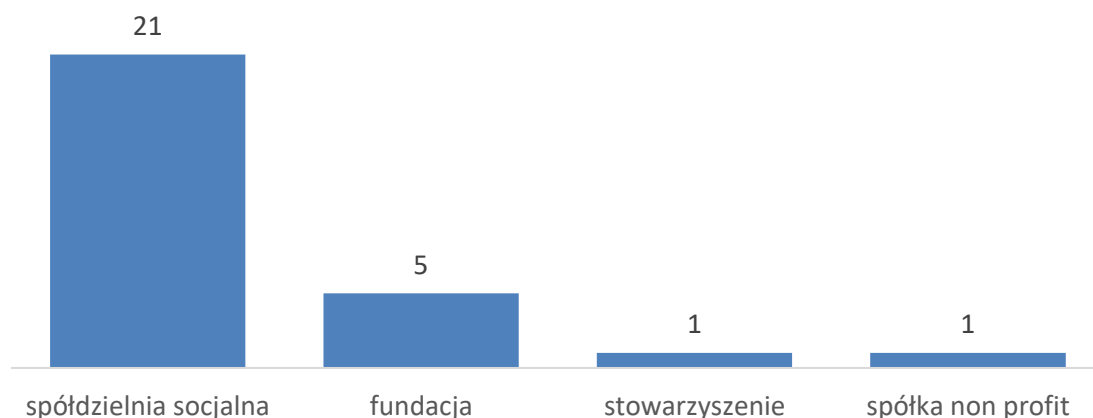
Obecnie w województwie pomorskim funkcjonują dwa Zakłady Aktywności Zawodowej, w Czarnem (od 2007 roku) i w Sztumie (od 2005 roku). ZAZ w Czarnem prowadzi działalność usługową o profilu: usług pralniczych, gastronomii, sprzątaniam, gospodarczo – technicznych (dozorowanie, magazynowanie, utrzymanie czystości, pielęgnacja zieleni, konserwacja, serwis tachografów samochodowych – instalacja, naprawy, legalizacja). Zatrudnia 45 osób niepełnosprawnych, w tym 21 z umiarkowanym oraz 24 ze znacznym stopniem niepełnosprawności. Spośród wszystkich zatrudnionych 69% stanowią osoby w wieku 30 – 50 lat, 20% stanowią osoby w wieku powyżej 50 lat, natomiast osoby w wieku poniżej 30 lat stanowią 11%.

ZAZ w Sztumie prowadzi działalność wytwórczo - usługową o profilu: stolarstwo i ciesielstwo, usługi krawieckie, gastronomia, usługi papiernicze. Zatrudnia 70 osób niepełnosprawnych, w tym 31 z umiarkowanym oraz 39 ze znacznym stopniem niepełnosprawności. Spośród wszystkich zatrudnionych 53 % stanowią osoby w wieku powyżej 50 lat, osoby w wieku 30 – 50 lat stanowią 40%, natomiast osoby w wieku poniżej 30 lat stanowią 7%.

3.6. Przedsiębiorstwa społeczne

Wraz z początkiem 2018 roku Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej (DES) w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wprowadził kolejne narzędzie mające na celu uwidocznienie potencjału sektora ekonomii społecznej i solidarnej, ogólnopolską listę przedsiębiorstw społecznych w oparciu o definicję i warunki określone w znowelizowanych Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020 (CT 9). Ponadto lista ta ma pełnić funkcję wyodrębnionego źródła pozwalającego na wyszukiwanie odpowiednich podmiotów dla potencjalnych zamawiających oraz pomóc w promocji przedsiębiorstw społecznych. Według danych zbieranych przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej na terenie województwa pomorskiego (stan na grudzień 2018) funkcjonowało w sumie 28 przedsiębiorstw społecznych (21 spółdzielni socjalnych, 5 fundacji, 1 stowarzyszenie, 1 spółka non profit).

Wykres 6. Forma prawna przedsiębiorstw społecznych

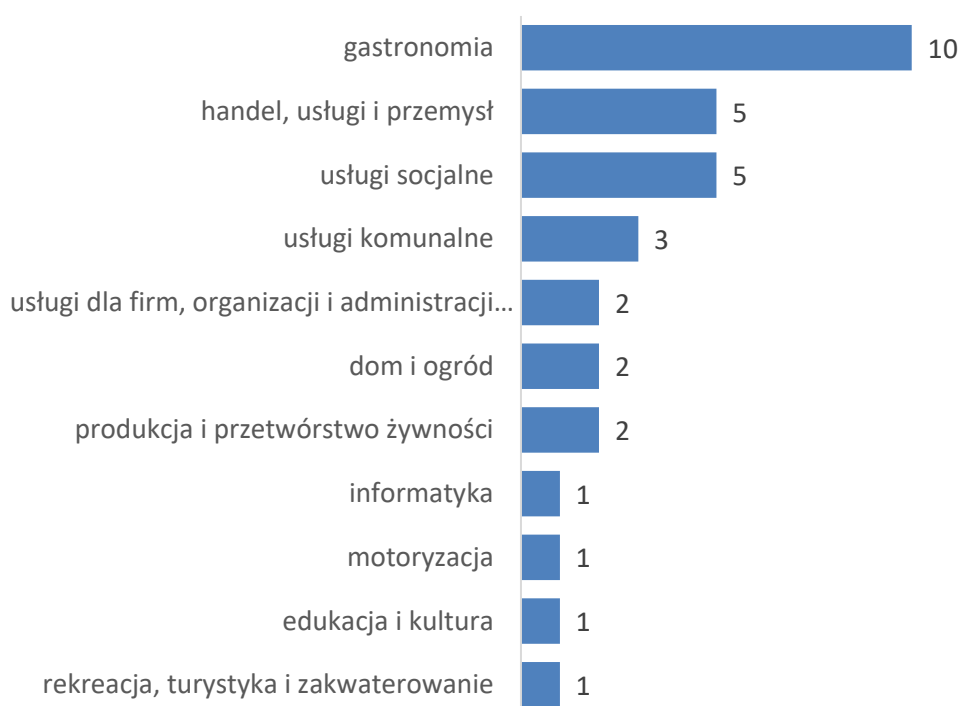

Źródło: Lista przedsiębiorstw społecznych, opracowanie własne

Przedsiębiorstwa te działają w następujących branżach: gastronomia, usługi komunalne, usługi socjalne, produkcja i przetwórstwo żywności, przemysł, rekreacja,

turystyka i zakwaterowanie, informatyka, dom i ogród, motoryzacja oraz handel i pozostałe usługi.

Wykres 7. Branże wiodące przedsiębiorstw społecznych w województwie pomorskim

Źródło: Lista przedsiębiorstw społecznych, opracowanie własne

3.7. Spółdzielnie socjalne

Spółdzielnie socjalne działają na podstawie ustawy z 2006 roku o spółdzielniach socjalnych⁷, gdzie wskazano, iż ich głównym celem jest przywrócenie na rynek pracy, poprzez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, osób o niskiej zatrudnialności oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizacji zawodowej. Spółdzielnia socjalna to podmiot gospodarczy, łączący w sobie cechy przedsiębiorstwa oraz organizacji pozarządowej. Cechą odróżniającą spółdzielnię socjalną od spółki jest przede wszystkim pierwszeństwo celów społecznych nad maksymalizacją zysku. Spośród wszystkich spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w województwie pomorskim 9% funkcjonuje w Gdańsku.

Niepokojącym zjawiskiem jest trudność w utrzymaniu trwałości funkcjonowania spółdzielni socjalnych zarówno pod względem ekonomicznym jak i organizacyjnym. Z danych zebranych podczas badania oceny efektywności działania spółdzielni socjalnych na pomorskim rynku pracy w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej osób biernych zawodowo wynika, że spośród wszystkich zarejestrowanych w KRS pomorskich spółdzielni socjalnych niespełna 23% jest w trakcie likwidacji lub nie funkcjonuje. Zwłaszcza spółdzielnie socjalne osób fizycznych wymagają znacznego wsparcia ze strony OWES lub PUP.

W osiemnastu powiatach województwa pomorskiego obecnie jest zarejestrowana minimum jedna spółdzielnia socjalna. Jeszcze w styczniu 2014 roku w siedmiu powiatach nie funkcjonował żaden tego typu podmiot. Obecnie jedynie

⁷Dz. U. Nr 2018 poz. 1205.

w dwóch powiatach nie funkcjonuje żadna spółdzielnia socjalna. Najwięcej spółdzielni socjalnych zarejestrowanych jest na terenie powiatów: kartuskiego – 8 i chojnickiego - 7.

Tabela 10. Liczba funkcjonujących spółdzielni socjalnych w powiatach

powiat	15 I 2014	27 V 2019
bytowski	1	3
chojnicki	5	7
człuchowski	0	5
Gdańsk	4	4
gdański	0	3
Gdynia	6	6
kartuski	4	8
kościerski	1	2
kwidzyński	4	2
łęborski	0	0
malborski	0	1
nowodworski	1	2
pucki	0	2
Słupsk	1	5
słupski	2	6
Sopot	1	5
starogardzki	0	0
sztumski	0	1
tczewski	1	1
wejherowski	2	1
	33	64

Źródło: *ems.ms.gov.pl*, opracowanie własne

4. SENIORZY

Pomimo najkorzystniejszego spośród wszystkich województw indeksu starości oraz wysokiego poziomu przyrostu naturalnego na tle kraju również województwo pomorskie dotyka problem rosnącego zjawiska starzenia się społeczeństwa. 20,0 % mieszkańców osiągnęło wiek poprodukcyjny. GUS prognozuje, że w 2050 r. najstarsze demograficznie będą dwa województwa – opolskie i świętokrzyskie, gdzie liczba osób 60+ oscylować będzie wokół 40%, zaś najmłodszym demograficznie będzie województwo pomorskie⁸.

Budowanie polityki społecznej wobec osób starszych i starzejącego się społeczeństwa w województwie pomorskim nie ogranicza się do działań wizerunkowych. Tworzone jest w partnerstwie instytucji samorządowych, rządowych i organizacji pozarządowych w obszarze działań związanych z troską o uczestnictwo w życiu społecznym osób starszych, kształtowaniem ich pozytywnego wizerunku oraz wspieraniem wszelkich form aktywności, tworzeniem warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, czy też kwestii dotyczących ochrony zdrowia, integracji międzypokoleniowej, zapobieganiu przemoc i zaniedbaniom wobec seniorów.

⁸ Prognoza ludności na lata 2014-2050, GUS, Warszawa 2014, tabl. 24.

4.1. Działania Samorządu Województwa Pomorskiego dedykowane seniorom

Zarząd Województwa ogłasza i organizuje rokrocznie otwarte konkursy ofert wspierające finansowo działania na rzecz seniorów i środowisk kombatanckich dla organizacji rangi wojewódzkiej. W 2019 roku 8 organizacji pozarządowych działających na rzecz seniorów uzyskało dofinansowanie działań o charakterze ponadlokalnym.

W odpowiedzi na prośbę kombatanatów Zarząd Województwa Pomorskiego Uchwałą Nr 331/318/18 powołał Kolegium do spraw dziedzictwa kulturowo-historycznego. Kolegium ma charakter doradczy i konsultacyjny, oparty o specyficzną i unikalną wiedzę jego członków, jako ostatnich świadków II wojny światowej, oraz o ich wieloletnie doświadczenie w działaniach na rzecz dziedzictwa historycznego.

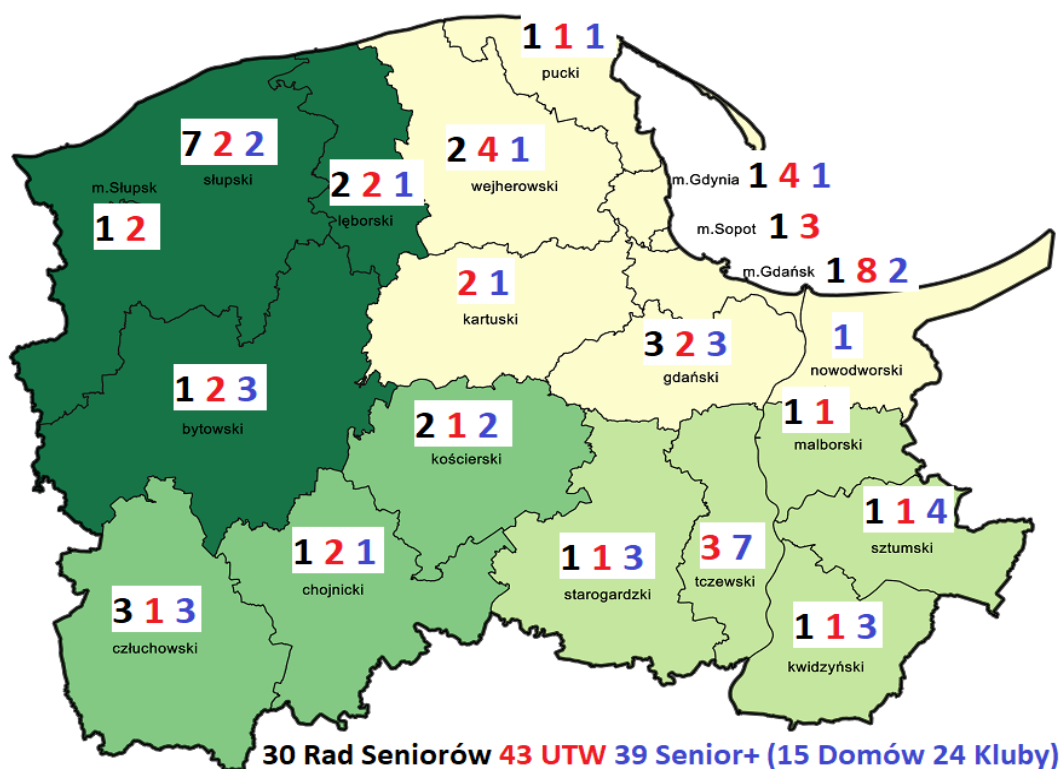
Województwo poprzez działania animacyjne i doradcze promuje powstawanie Gminnych Rad Seniorów o charakterze konsultacyjnym, doradczym i inicjatywnym, które od 2013 roku powstają na mocy art. 5c ustawy o samorządzie gminnym. Rady Seniorów funkcjonują już w 21 pomorskich gminach.

27 czerwca 2017 roku Uchwałą Nr 758/246/17 Zarządu Województwa Pomorskiego powołano Pomorską Radę ds. Polityki Senioralnej, o charakterze konsultacyjnym, opiniując – doradczym i inicjatywnym Zarządu Województwa Pomorskiego do realizacji polityki senioralnej Rada stanowi kompetentne gremium skupiające przedstawicieli różnych środowisk, w tym senioralnych, współpracujących z instytucjami i organizacjami o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym.

Samorząd Województwa podejmuje działania informacyjno-edukacyjne, wspólnie z Dziennikiem Bałtyckim organizując dla seniorów z województwa pomorskiego konferencje tematyczne: III 2018 „Bezpieczeństwo Seniora”, VI 2018 „Finanse Seniora” oraz IX 2018 „Zdrowie Seniora”. Każda z Konferencji połączona jest z wydaniem bezpłatnego magazynu „Strefa Seniora”. W 2019 roku konferencje odbywają się subregionalnie (Kartuzy 11 IV, Malbork 22 V, Wejherowo IX, Człuchów X). Każda Konferencje dedykowane są tematom: bezpieczeństwo, finanse, zdrowie, aktywność. Seniorzy otrzymują bezpłatny dodatek „Strefa Seniora” oraz możliwość skorzystania z badań profilaktycznych.

Aktywne uczestnictwo osób starszych w życiu społeczności zwiększa szansę uniknięcia samotności, izolacji społecznej i wykluczenia. Aktywność osób starszych w województwie pomorskim wydaje się stosunkowo wysoka na tle kraju, o czym może świadczyć znaczna liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku (43), Domów (15) i Klubów Senior+ (24), Klubów i miejsc spotkań dla seniorów (401). Liczba takich klubów systematycznie wzrasta od 257 w roku 2013 do planowanych 412 w roku 2019.

Mapa 1. Infrastruktura społeczna dla Seniorów

Źródło: Opracowanie własne

4.2. Uniwersytety Trzeciego Wieku

Uniwersytety Trzeciego Wieku pełnią rolę ważnych centrów kulturalno-edukacyjnych dla osób starszych. Umożliwiają seniorom nie tylko aktualizację wiedzy i zdobywanie nowych umiejętności, ale także aktywne uczestnictwo w życiu społeczności lokalnych. UTW stają się coraz bardziej powszechną formą aktywizacji seniorów. Funkcjonują cztery typy Uniwersytetów Trzeciego Wieku:

- działające w strukturach wyższej uczelni,
- powołane przez organizacje pozarządowe,
- działające przy domach kultury, bibliotekach,
- Wędrowny Uniwersytet Ludowy dla Seniorów.

Obecnie w województwie pomorskim działają 43 UTW. Działania UTW można podzielić na związane z ofertą dydaktyczną i pozostałe. Oferta dydaktyczna ma formę wykładów lub innych zajęć (grupy, warsztaty, kursy, koła zainteresowań). Różnorodność tematyczna zajęć jest znaczna: pewne tematy powtarzają się na wielu uniwersytetach, ale niektóre są specyficzne. Ponadto uniwersytety organizują imprezy i wydarzenia. Najpopularniejszymi tematami wykładów są: medycyna i zdrowie. Powszechne są również: historia, turystyka, geografia i wiedza o religii i kulturze, literatura, psychologia.

Zajęcia inne niż wykłady odbywają się na prawie wszystkich UTW i w przeciwieństwie do wykładów aktywnie angażują słuchaczy. Zajęcia są regularne (np. cotygodniowe) lub cyklicznie (np. kilka spotkań na dany temat), uczestniczy w nich

mniejsza liczba słuchaczy niż w wykładach. Niektóre z zajęć są dodatkowo płatne. Nadal najbardziej popularne są kursy komputerowe i językowe, ponadto zajęcia sportowe i ruchowe, sekcje plastyczne i turystyczne. Sport i turystyka, a także zajęcia artystyczne to mocne strony wielu uniwersytetów. Z dużym zainteresowaniem spotyka się praktyczne poradnictwo – zajęcia prowadzone przez praktyków i specjalistów, np. prawnika, notariusza, policjanta, farmaceutę, rzecznika praw konsumentów. Często instytucje publiczne (policja, straż miejska,) dbając o bezpieczeństwo seniorów, organizują w UTW prelekcje / prezentacje np. jak uniknąć oszustw „na wnuczka” oraz szkolenia z samoobrony, czy na temat niechcianych zakupów, zawierania pochopnie umów bez czytania treści ze zrozumieniem. Wzrastająca liczba seniorów – wolontariuszy powoduje, że coraz więcej UTW decyduje się na utworzenie sekcji wolontariatu.

Tabela 11. Liczba Uniwersytetów Trzeciego wieku w powiatach

Lp.	powiat	Liczba UTW
1.	bytowski	2
2.	chojnicki	2
3.	człuchowski	1
4.	Gdańsk	8
5.	gdański	2
6.	Gdynia	4
7.	kartuski	2
8.	kościerski	1
9.	kwidzyński	1
10.	łęborski	2
11.	malborski	1
12.	nowodworski	0
13.	pucki	1
14.	Słupsk	2
15.	słupski	2
16.	Sopot	3
17.	starogardzki	1
18.	sztumski	1
19.	tczewski	3
20.	wejherowski	4
	Razem	43

Źródło: Opracowanie własne

4.3. Rady Seniorów

W 2018 roku wzrosła do 30 liczba gmin w województwie pomorskim, które utworzyły ciało o charakterze konsultacyjnym, doradczym i inicjatywnym - gminną radę seniorów, tym samym 24% pomorskich gmin posiada Radę Seniorów. Największy odsetek Rad Seniorów posiadają miasta na prawach powiatu (100%), najmniejszy gminy wiejskie (14%) - jedynie 11 Rad Seniorów zostało powołanych wśród 81 gmin wiejskich. Rady Seniorów powołano w 53% gmin miejskich (10 spośród 19) oraz w 26 % gmin miejsko – wiejskich (5 spośród 19).

Nowelizacja ustawy o samorządzie gminnym (11 X 2013) wprowadziła zapis pozwalający na tworzenie Rad Seniorów. Wprawdzie Rady Seniorów (Rady ds. Seniorów) funkcjonowały w już wcześniej – np. pierwsza w Polsce Rada ds. Seniorów w Gdyni, ale nie były osadzone w obowiązujących przepisach prawa. Zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym „*gmina sprzyja solidarności międzypokoleniowej oraz tworzy warunki do pobudzania aktywności obywatelskiej osób starszych w społeczności lokalnej*”. Zapis ten odnosi się bezpośrednio do jednego z kierunków działań określonych w dokumencie przyjętym uchwałą nr 161 Rady Ministrów z 26 października 2018 r. „Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO - UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ”, którym jest wspieranie funkcjonowania i rozwoju organizacji zrzeszających osoby starsze, gminnych rad seniorów i innych form partycypacji społecznej i przedstawicielstwa osób starszych.

Rady seniorów, zgodnie z ustawą mogą powstawać z inicjatywy własnej Rady Gminy lub też „na wniosek zainteresowanych środowisk”. Mają one charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny.

Pośród 32 działających (oraz w trakcie organizacji) w województwie pomorskim Rad Seniorów 30 zostało powołanych uchwałą Rady Gminy na podstawie art. 5c ustawy o samorządzie gminnym. Statuty tych Rad oraz akty powołujące są opublikowane w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego. Dwie Rady zostały powołane Zarządzeniem na podstawie art 5 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz art. 30.1 ustawy o samorządzie gminnym. W trakcie organizacji jest jedna Powiatowa Rada Seniorów.

Niewątpliwym liderem w zakresie obywatelskości seniorów jest powiat słupski. W powiecie tym 70% samorządów gminnych korzysta ze wsparcia rady seniorów w realizacji polityki senioralnej. W kilku gminach trwają prace nad utworzeniem takiego organu. Tabela 14 prezentuje wykaz Rad Seniorów w województwie.

Tabela 12. Rady Seniorów w województwie pomorskim

Lp.	Powiat	Gmina	Nazwa Rady Seniorów
1.	bytowski	Tuchomie	Tuchomska Rada Seniorów
2.	chojnicki	Czersk	Czerska Gminna Rada Seniorów
3.	człuchowski	Czarne	Miejska Rada Seniorów w Czarnem
4.	człuchowski	Człuchów	Miejska Rada Seniorów w Człuchowie
5.	człuchowski	Debrzno	Debrzeńska Rada Seniorów
6.	Gdańsk	Gdańsk	1. Gdańska Rada ds. Seniorów 2. Rada Seniorów w Gdańsku
7.	gdański	Kolbudy	Senioralna Rada Gminy Kolbudy
8.	gdański	Trąbki Wielkie	Gminna Rada Seniorów w Trąbkach Wielkich
9.	gdański	Pruszcz Gdański	Rada Seniorów Miasta Pruszcz Gdański
10.	Gdynia	Gdynia	Gdyńska Rada do spraw Seniorów
11.	kościerski	Karsin	Gminna Rada Seniorów w Karsinie
12.	kościerski	Kościerzyna	Rada Seniorów Miasta Kościerzyna
13.	kwidzyński	Kwidzyn	Kwidzyńska Rada Seniorów
14.	łęborski	Lębork	Gminna Rada Seniorów w Lęborku
15.	łęborski	Łeba	Gminna Rada Seniorów w Łebie

Lp.	Powiat	Gmina	Nazwa Rady Seniorów
16.	malborki	Malbork	Malborska Rada Seniorów
17.	pucki	Puck	Rada Seniorów Miasta Puck
18.	Słupsk	Słupsk	Słupska Rada Seniorów
19.	słupski	Damnica	Gminna Rada Seniorów w Damnicy
20.	słupski	Główczyce	Rada Seniorów Gminy Główczyce
21.	słupski	Kępice	Rada Seniorów Gminy Kępice
22.	słupski	Kobylnica	Kobylnicka Rada Seniorów
23.	słupski	Potęgowo	Gminna Rada Seniorów w Potęgowie
24.	słupski	Słupsk	Rada Seniorów Gminy Słupsk
25.	słupski	Ustka	Rada Seniorów Gminy Ustka
26.	Sopot	Sopot	Rada Seniorów Gminy Miasta Sopotu
27.	starogardzki	Starogard Gdański	Rada Seniorów Gminy Miejskiej Starogard Gdański
28.	sztumski	Dzierzgoń	Dzierzgońska Rada Seniorów
29.	wejherowski	Choczewo	Gminna Rada Seniorów w Choczewie
30.	wejherowski	Rumia	Rumska Rada Seniorów

Źródło: edziennik.gdansk.uw.gov.pl, dostęp: 2019.05.10.

4.4. Dienne Domy i Kluby Senior+

Program Wieloletni SENIOR+ na lata 2015-2020 adresowany jest do nieaktywnych zawodowo osób w wieku 60+. W Dziennym Domu Senior+ można spędzić co najmniej 8 godzin dziennie od poniedziałku do piątku. Znajdują się w nim pomieszczenia m.in. do wspólnych spotkań, gotowania, ćwiczeń i relaksu. Przykładowe usługi oferowane w Dziennym Domu Senior+: usługi socjalne, w tym posiłek, edukacyjne, kulturalno-oświatowe, aktywności ruchowej lub kinezyterapii, sportowo-rekreacyjne, aktywizujące społecznie (w tym wolontariat międzypokoleniowy) oraz terapia zajęciowa. Działalność Klubu Senior+ polega na motywowaniu seniorów do działań na rzecz samopomocy i działań wolontarystycznych na rzecz innych. Klub Senior+ ze względu na elastyczność funkcjonowania pozwala na lepsze dostosowanie do potrzeb seniorów o wyższym stopniu samodzielności.

Program Senior+ wspiera seniorów poprzez dofinansowanie działań jednostek samorządu terytorialnego. W latach 2015 – 2018 w województwie pomorskim 31 gmin otrzymało dofinansowanie z budżetu państwa na utworzenie i funkcjonowanie 15 Dziennych Domów oraz 24 Klubów Senior+.

Na działania programu przeznaczono 340 mln zł, z tego 80 mln zł w 2018 r. Jednostka samorządu terytorialnego może uzyskać jednorazowe wsparcie finansowe na utworzenie lub wyposażenie placówki w wysokości do 80% całkowitego kosztu realizacji zadania, które nie może być wyższe niż 300 tys. zł w przypadku Dziennego Domu Senior+ oraz 150 tys. zł w przypadku Klubu Senior+, z tym że wysokość środków finansowych z budżetu państwa przeznaczonych w ramach powyżej wskazanej kwoty na przebudowę lub remont pomieszczeń lub budynku nie może być wyższa niż 250 tys. zł w przypadku Dziennego Domu Senior+ oraz 125 tys. zł w przypadku Klubu Senior+. Natomiast jednorazowa kwota dotacji przeznaczona na wyposażenie Dziennego Domu Senior+ nie może być wyższa niż 80 tys. zł, a w przypadku Klubu Senior+ nie może być wyższa niż 25 tys. zł.

Program zapewnia funkcjonowanie już istniejących placówek. Dofinansowaniu z budżetu państwa w każdym roku kalendarzowym, w trybie konkursowym mogą podlegać działania związane z bieżącym utrzymaniem placówki. Rocznie kwota dofinansowania na działalność bieżącą placówek uruchomionych w ramach Programu wynosić będzie miesięcznie na utrzymanie jednego miejsca nie więcej niż 300 zł w Dziennym Domu Senior+ oraz nie więcej niż 200 zł w Klubie Senior+.

15 Domów i 24 Kluby Senior+ dysponują łącznie 850 miejscami dla osób powyżej 60 roku życia. W Tabeli 20 przedstawiono lokalizację Domów i Klubów Senior+.

Tabela 13. Domy i Kluby Senior + w województwie pomorskim

Lp.	Powiat	Gmina	DOM/Klub	Liczba uczestników	Data utworzenia
1	bytowski	Czarna Dąbrówka	klub	40	2019
2	bytowski	Parchowo	klub	16	2019
3	bytowski	Tuchomie	dom	15	2015
4	chojnicki	Czersk	dom	20	2015
5	człuchowski	Człuchów	klub	15	2019
6	człuchowski	Koczała	klub	20	2018
7	człuchowski	Rzeczenica	klub	15	2017
8	Gdańsk	Gdańsk	dom	15	2016
9	Gdańsk	Gdańsk	dom	30	2015
10	gdański	Kolbudy	klub	15	2019
11	gdański	Kolbudy	klub	15	2018
12	gdański	Przywidz	klub	20	2019
13	Gdynia	Gdynia	klub	40	2018
14	kartuski	Chmielno	klub	15	2018
15	kościerski	Kościerzyna	dom	15	2018
16	kościerski	Stara Kiszewa	dom	15	2018
17	kwidzyński	Kwidzyn	dom	25	2017
18	kwidzyński	Ryjewo	dom	30	2018
19	kwidzyński	Sadlinki	klub	30	2018
20	lęborski	Wicko	klub	30	2018
21	nowodworski	Nowy Dwór Gdański	klub	20	2018
22	pucki	Puck	dom	20	2015
23	słupski	Słupsk	klub	29	2017
24	słupski	Smołdzino	klub	15	2019
25	starogardzki	Skarszewy	dom	30	2015
26	starogardzki	Skarszewy	klub	20	2017

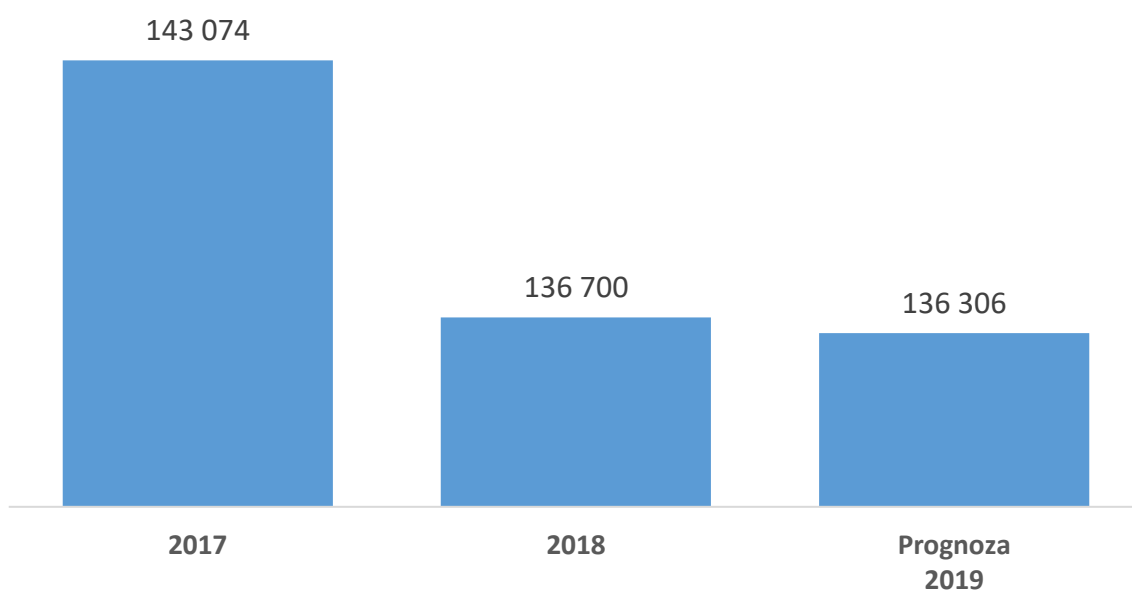
Lp.	Powiat	Gmina	DOM/Klub	Liczba uczestników	Data utworzenia
27	starogardzki	Starogard Gdański	dom	30	2018
28	sztumski	Dzierzgoń	dom	25	2019
29	sztumski	Dzierzgoń	klub	25	2017
30	sztumski	Mikołajki Pomorskie	klub	20	2018
31	sztumski	Sztum	klub	30	2017
32	tczewski	Morzeszczyn	klub	20	2019
33	tczewski	Pelplin	dom	15	2016
34	tczewski	Pelplin	dom	15	2015
35	tczewski	Pelplin	klub	15	2017
36	tczewski	Pelplin	klub	15	2018
37	tczewski	Tczew	dom	25	2019
38	tczewski	Tczew	klub	30	2017
39	wejherowski	Reda	klub	15	2019
RAZEM				850	

Źródło: Opracowanie własne, www.mpips.gov.pl/bip/ogloszenia-i-wykazy dostęp: 10.05.2019 r.

5. DANE O KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY I WSPARCIA

W rozdziale zawarte są informacje o osobach i rodzinach, którym udzielono pomocy społecznej⁹ zarówno w formie pieniężnej jak i niepieniężnej. W 2018 roku pomocy i wsparcia udzielono w sumie **136 700 osobom**. Były to osoby, które uzyskały pomoc i wsparcie w ośrodku pomocy społecznej, miejskim ośrodku pomocy społecznej lub powiatowym centrum pomocy rodziny na podstawie ustawy o pomocy społecznej, ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, z wyłączeniem ustawy o świadczeniach rodzinnych. W liczbie tej uwzględniono także osoby, które uzyskały pomoc udzielaną na podstawie innych przepisów, np. pomoc w formie dodatku mieszkaniowego lub dodatku energetycznego, ale wyłącznie w tym przypadku, gdy pomocy tej udziela się bezpośrednio w ośrodku pomocy społecznej/miejskim ośrodku pomocy społecznej/powiatowym centrum pomocy rodzinie.

Wykres 8. Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Pomocą w formie świadczeń (zarówno pieniężnych i jak i niepieniężnych) w 2018 roku objętych zostało **81 929** osób. W sumie było to **56 624** rodzin, w których liczba osób wyniosła razem **127 675**.

Tabela 14. Dane o osobach i rodzinach, którym przyznano świadczenia

	2017	2018	Prognoza 2019	
Liczba osób	89 599	81 929	81 718	↓
W tym: osoby długotrwale korzystające	51 455	45 958	45 954	↓
Liczba rodzin	61 211	56 624	56 505	↓
Liczba osób w rodzinach	140 874	127 675	127 418	↓

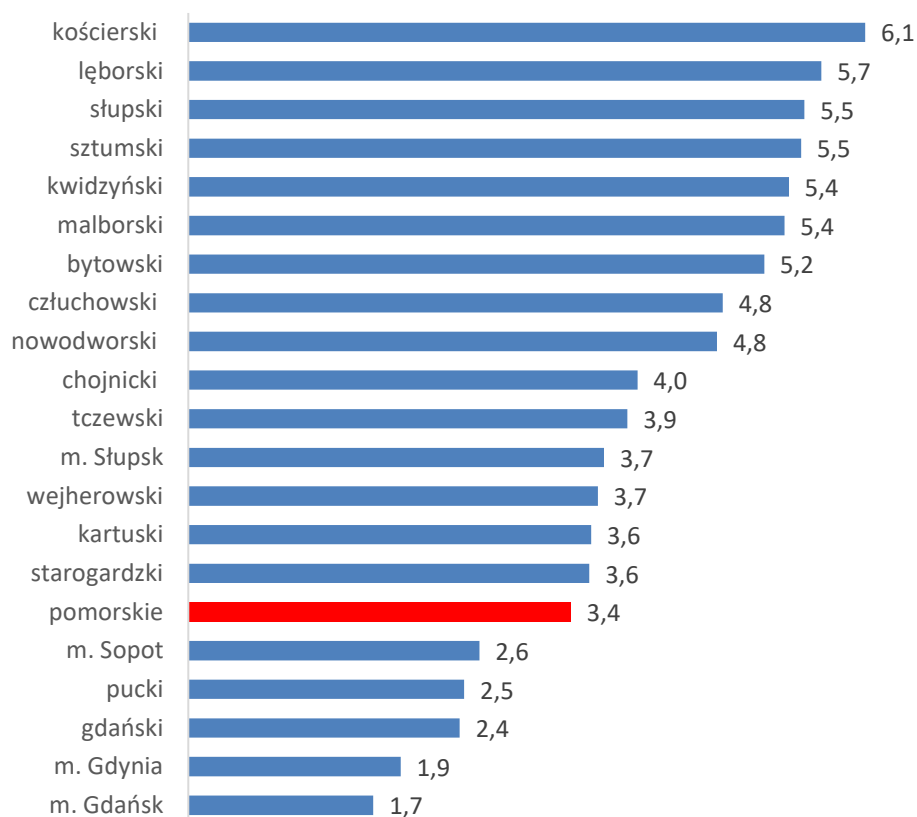
Źródło: MRPiPS 03R, OZPS, opracowanie własne

- ↑ prognozowany wzrost
- ↓ prognozowany spadek

⁹ Art. 36 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. 2018 poz.1508 ze zm.)

sytuacja bez zmian

Wykres 9. Wskaźnik deprivacji lokalnej wg. powiatów (%)¹⁰

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Osoby, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej stanowiły 3,4% ogólnej liczby ludności województwa. Wskaźnik deprivacji lokalnej czyli odsetek osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności, najwyższy poziom osiągnął w powiecie kościerskim – 6,1%. Wysoką wartość wskaźnik ten osiągnął również w powiatach: lęborskim – 5,7%, słupskim – 5,5%, sztumskim – 5,5%. Najniższe wartości wskaźnik ten osiągnął na obszarze metropolii trójmiejskiej tj. w Gdańsku – 1,7%, w Gdyni – 1,9%, w powiatach: gdańskim – 2,4% i puckim – 2,5% oraz w Sopocie – 2,6%.

Większość osób, którym udzielono świadczeń z pomocy społecznej stanowiły osoby, które uzyskały pomoc w formie świadczenia pieniężnego. Jak wynika z danych przekazanych przez gminy i powiaty w sprawozdaniu MRPiPS 03R w Centralnej Aplikacji Statystycznej osoby takie stanowiły 56,1% wszystkich świadczeniobiorców. Osoby, którym udzielono pomocy w formie niepieniężnej stanowiły 53%¹¹.

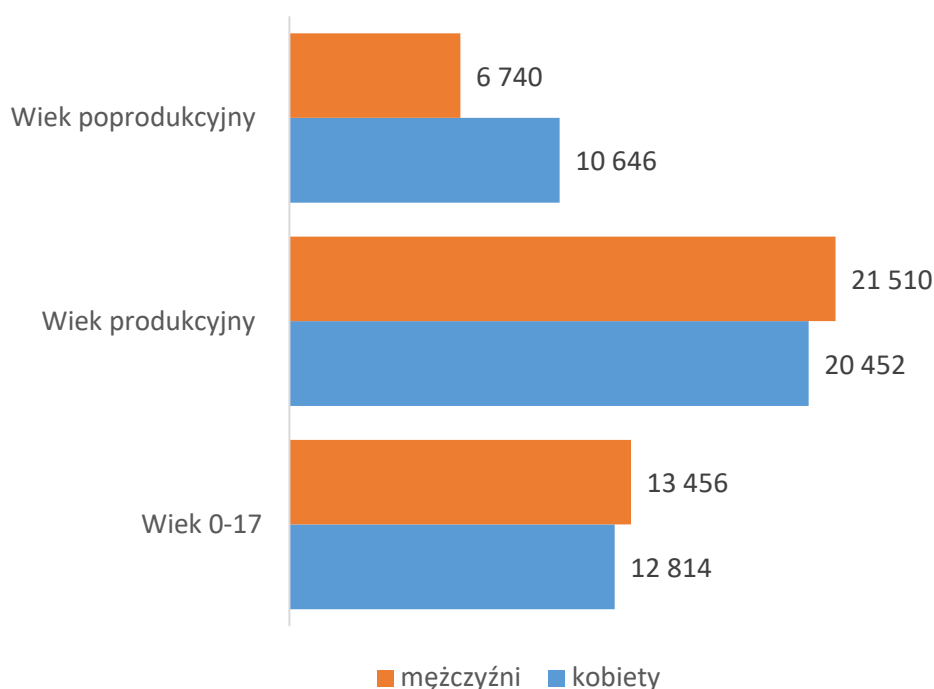
Wśród beneficjentów pomocy społecznej w roku 2018 w województwie pomorskim dominowały osoby w wieku produkcyjnym, w sumie było ich 41 962 (51,2%). Osób w wieku przedprodukcyjnym było 26 270 (32,1%) a w wieku poprodukcyjnym natomiast 17 386 (21,2%). Poniżej na wykresie zaprezentowano

¹⁰ Wskaźnik oznacza odsetek osób, którym udzielono świadczenia z pomocy społecznej w liczbie ludności. Wskaźnik został przedstawiony wg. powiatów. Na wykresie na czerwono oznaczono wartość wskaźnika dla województwa pomorskiego.

¹¹ Osoby, którym przyznano świadczenia w formie świadczeń pieniężnych i niepieniężnych nie sumują się ponieważ każdy beneficjent mógł skorzystać jednocześnie z obu rodzajów pomocy.

szczegółowo liczbę beneficjentów pomocy społecznej wg. grup wiekowych oraz w podziale na płeć.

Wykres 10. Beneficjenci pomocy społecznej wg. grup wiekowych¹²

Źródło: OZPS, opracowanie własne

5.1. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej

Podstawą przyznania świadczeń pieniężnych jest spełnianie kryterium dochodowego, które wynosiło dla osoby samotnie gospodarującej **634 zł (701 zł** począwszy od dnia 1 października 2018 r.) natomiast dla osoby w rodzinie **514 zł (528 zł** począwszy od dnia 1 października 2018 r.). Za dochód uważa się sumę miesięcznych przychodów z miesiąca poprzedzającego złożenie wniosku lub w przypadku utraty dochodu z miesiąca, w którym wniosek został złożony, bez względu na tytuł i źródło ich uzyskania, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, pomniejszoną o miesięczne obciążenie podatkiem dochodowym od osób fizycznych, składki na ubezpieczenia zdrowotne określone w przepisach o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia oraz ubezpieczenia społeczne określone w odrębnych przepisach, a także kwotę alimentów świadczonych na rzecz innych osób. Do dochodu nie wlicza się jednorazowego pieniężnego świadczenia socjalnego, zasiłku celowego, pomocy materialnej mającej charakter socjalny albo motywacyjny, przyznawanej na podstawie przepisów o systemie oświaty, wartości świadczenia w naturze oraz świadczenia przysługującego osobie bezrobotnej na podstawie przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z tytułu wykonywania prac społecznie użytecznych. Obok kryterium dochodowego, warunkiem udzielenia świadczenia pieniężnego jest wystąpienie co najmniej jednej z okoliczności, określonych w ustawie o pomocy społecznej. Wachlarz tych okoliczności jest bardzo szeroki i obejmuje m. in. sieroctwo, bezdomność, bezrobocie, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, brak umiejętności

¹² Wiek produkcyjny: kobiety w wieku 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lat; Wiek poprodukcyjny: kobiety w wieku 60 i więcej, mężczyźni 65 i więcej.

w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze, zdarzenia losowe oraz klęski żywiołowe.

W roku 2018 świadczenia pieniężne w województwie pomorskim zostały udzielone 44 914 beneficjentom. Stanowiło to zatem 56,1% osób którym przyznano świadczenia w ogóle. Liczba rodzin, którym przyznane zostały świadczenia pieniężne wyniosła 42 546 czyli 75,2% wszystkich, którym przyznano świadczenia. Osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia pieniężne było razem 87 911. W ostatnich latach zaobserwować można spadek liczby osób, którym decyzją przyznano świadczenia pieniężne na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

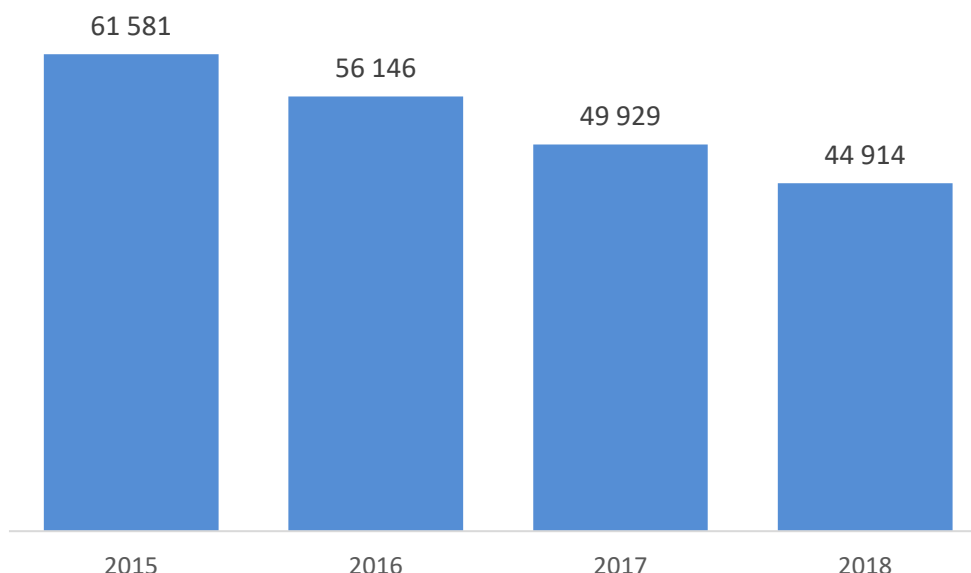
Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie. W przypadku zbiegu uprawnień do zasiłku stałego i renty socjalnej, świadczenia pielęgnacyjnego lub dodatku z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania, zasiłek stały nie przysługuje. W roku 2018 kwota przekazanych zasiłków stałych wyniosła **85 503 745 zł**. Ponadto w roku oceny przekazano **16 073 104 zł** na zasiłki okresowe. Na zasiłki celowe przekazano natomiast w sumie **38 712 075 zł**.

Tabela 15. Świadczenia pieniężne, kwoty w zł.

	2017 r.	2018 r.	Prognoza 2019 r.
zasiłki stałe	89 825 993	85 503 745	86 598 071
zasiłki okresowe	19 099 084	16 073 104	16 452 107
zasiłki celowe	44 874 400	38 712 075	41 056 891

Źródło: MPiPS03R, OZPS, opracowanie własne

Wykres 11. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w latach 2015-2018

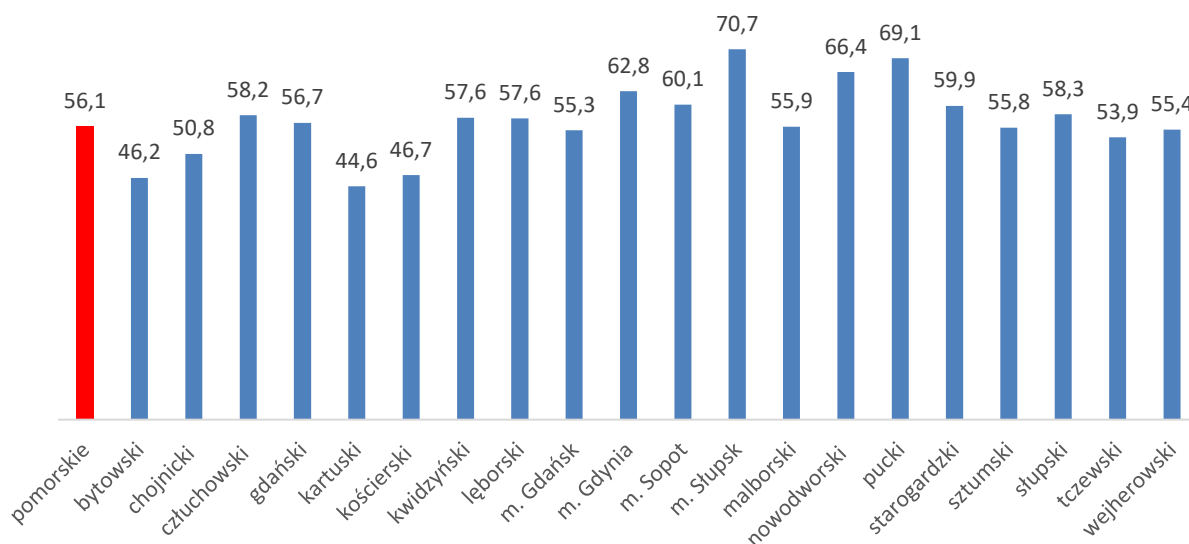

Źródło: MRPiPS 03R

Kwota zasiłków okresowych w przeważającej części została przeznaczona na zasiłki z tytułu bezrobocia, było to w sumie 9 080 053 zł. Z tytułu długotrwałej choroby przekazano 2 506 957 zł, a z tytułu niepełnosprawności 2 263 352 zł. W sumie na zasiłki okresowe przeznaczono 16 073 104 zł.

Najwięcej osób, którym udzielono pomocy w formie świadczeń pieniężnych w roku 2018 było w Słupsku, w którym osoby te stanowiły aż 70,7% wszystkich beneficjentów pomocy społecznej. W powiecie kartuskim z kolei odsetek ten wyniósł 44,6%.

Wykres 12. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem wg. powiatów

Źródło: MPiPS03R, opracowanie własne

Tabela 16. Zasiłki okresowe, kwoty w zł.

Ogółem	16 073 104
z tytułu bezrobocia	9 080 053
z tytułu długotrwałej choroby	2 506 957
z tytułu niepełnosprawności	2 263 352
z tytułu możliwości utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego	153 591
innego niż wymienione w wierszach 10-13	2 069 151

Źródło: MPiPS03R, OZPS, opracowanie własne

5.2. Świadczenia niepieniężne

Obok świadczeń pieniężnych, jednostki organizacyjne pomocy społecznej realizują świadczenia niepieniężne. Udzielenie tych świadczeń nie jest uzależnione od spełnienia kryterium dochodowego, a jedynie od wystąpienia okoliczności faktycznie uzasadniających przyznanie danej pomocy. W skład świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej wchodzi m.in.: posiłek, schronienie, ubranie, sprawienie pogrzebu oraz odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej, pokrycie składek ubezpieczeniowych – zdrowotnych, emerytalno-rentowych, usługi opiekuńcze, sprawowanie pogrzebu.

Świadczenie niepieniężne w roku oceny, w tym między innymi udzielenie posiłku, schronienia, przekazanie ubrania, sprawienie pogrzebu i inne zostały udzielone 42 473 beneficjentom. Stanowiło to zatem 53% osób którym przyznano świadczenia w ogóle. Liczba rodzin którym przyznane zostały świadczenia niepieniężne wyniosła 27 586, czyli 48% wszystkich, którym przyznano świadczenia.

Tabela 17. Świadczenie niepieniężne – posiłek

	2017	2018	Prognoza 2019
Liczba osób którym przyznano posiłek	35 308	30 542	30 552
w tym dla dzieci	31 228	27 691	27 606

Źródło: MPiPS03R, OZPS, opracowanie własne

Tabela 18. Świadczenie niepieniężne – Liczba osób którym przyznano: schronienie, ubranie, sprawienie pogrzebu

	2017	2018	Prognoza 2019
Schronienie	2 550	2 435	2 465
Ubranie	199	160	162
Sprawienie pogrzebu	303	348	376

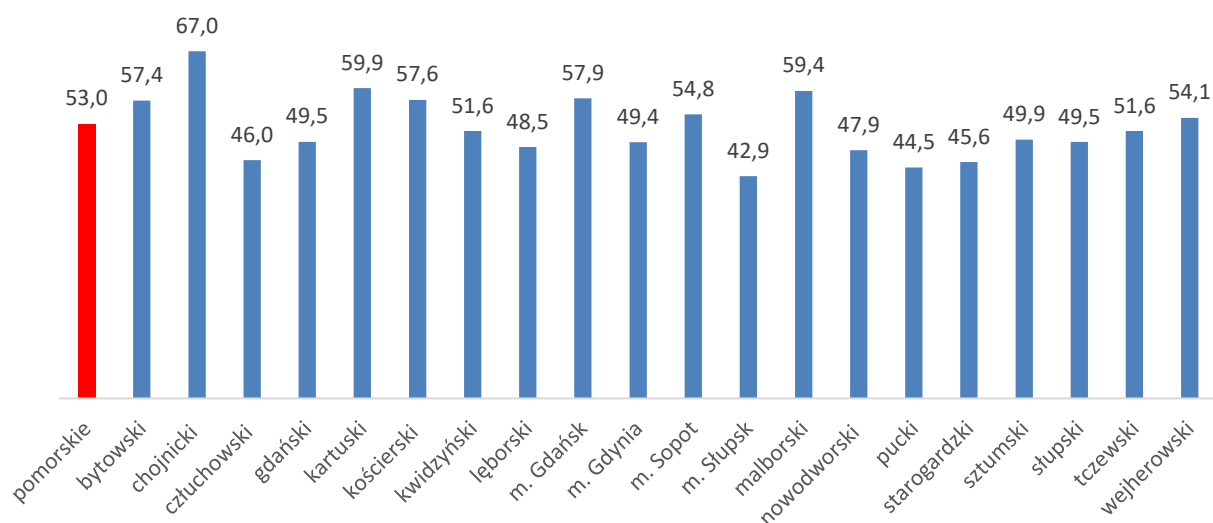
Źródło: MPiPS03R, OZPS, opracowanie własne

Tabela 19. Świadczenie niepieniężne – Liczba osób - odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej

	2017	2018	Prognoza 2019
Odpłatność gminy za pobyt w DPS	2 979	3 106	3 161

Źródło: MPiPS03R, OZPS, opracowanie własne

Świadczenia niepieniężne w tym między innymi: praca socjalna, poradnictwo specjalistyczne, interwencja kryzysowa, bilet kredytowany, w 2018 roku zostały przyznane 44 914 beneficjentom pomocy społecznej. Grupa ta stanowiła tym samym 53% osób którym przyznano jakiegokolwiek świadczenia w województwie pomorskim. W powiecie chojnickim, osoby którym przyznano świadczenia niepieniężne stanowiły aż 67% wszystkich beneficjentów pomocy społecznej. W Słupsku z kolei odsetek ten wyniósł 42,9%.

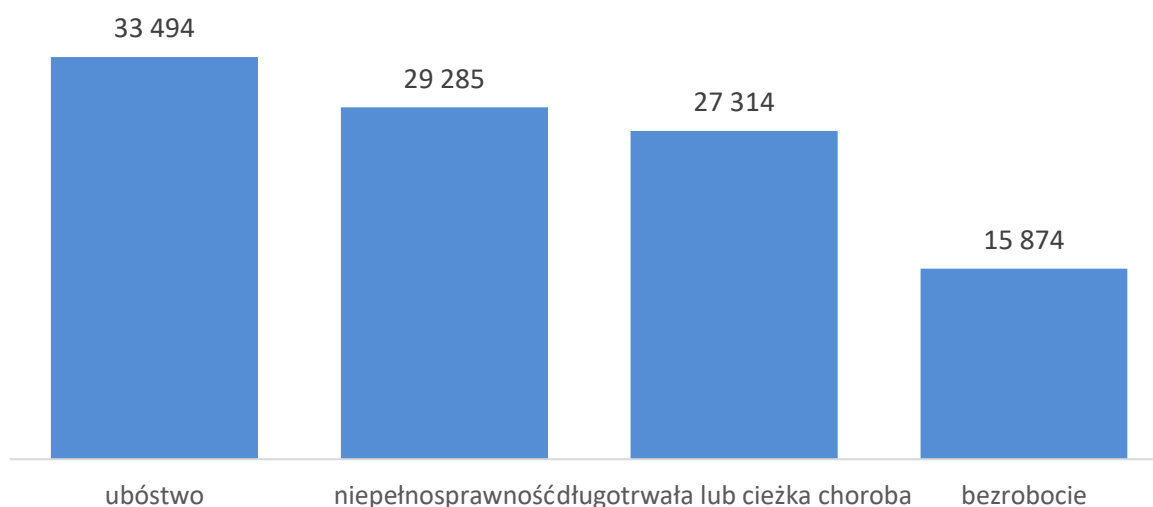
Wykres 13. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia niepieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem wg. powiatów

Źródło: MPiPS03R, opracowanie własne

5.3. Powody przyznania pomocy

Najczęściej wskazywanym powodem przyznania świadczeń z pomocy społecznej w 2018 roku na Pomorzu było ubóstwo, z jej powodu pomocy udzielono 33 494 rodzinom (spadek w stosunku do roku 2017 o 5 854 rodzin). Rodziny, którym przyznano pomoc z tego tytułu stanowiły 59,2% wszystkich rodzin beneficjentów, 29 285 rodzinom przyznano pomoc społeczną z powodu niepełnosprawności, a 27 314 z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby. Znacznie spadła liczba rodzin, którym udzielono pomocy społecznej z powodu bezrobocia, z powodu której pomocy w 2018 roku udzielono w sumie 15 874 rodzinom (spadek o 3 738 rodzin). Liczba rodzin wg. najczęściej wskazywanych powodów została zaprezentowana na wykresie poniżej.

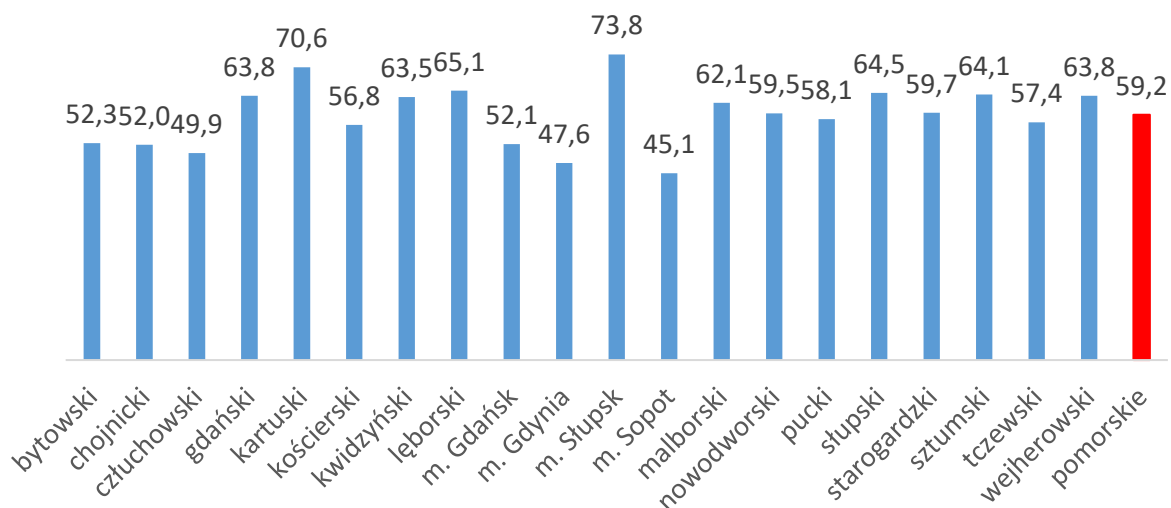
Wykres 14. Liczba rodzin, którym udzielono świadczeń wg. najczęściej wskazywanych powodów

Źródło: MPiPS03R, opracowanie własne

W dalszym ciągu, choć z mniejszym natężeniem ubóstwo jest dominującym powodem udzielenia pomocy w województwie pomorskim. Dominacja ubóstwa jako głównego czynnika udzielania pomocy społecznej jest w województwie pomorskim zróżnicowana. Wysoki odsetek rodzin beneficjentów, którym z tego powodu udzielono pomocy jest szczególnie zauważalny w Słupsku – 73,8% rodzin beneficjentów czy w powiecie kartuskim – 70,6%. Najniższy poziom tego wskaźnika w roku 2018 odnotowano w Sopocie – 45,1% oraz w Gdyni – 47,6%. Poniżej na wykresie zaprezentowane zostały wartości tego wskaźnika dla wszystkich powiatów województwa.

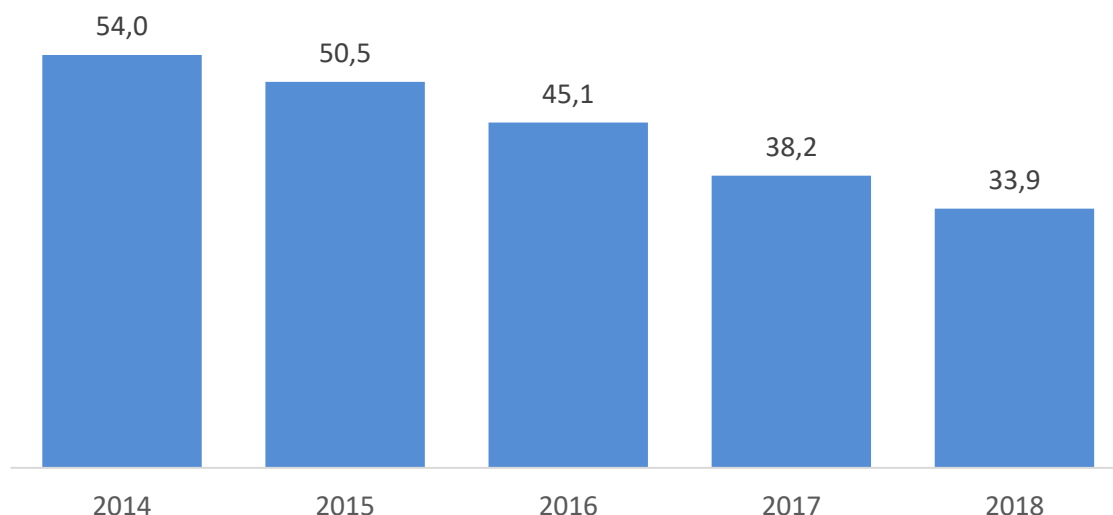
Wykres 15. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu ubóstwa w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem w podziale na powiaty [%]

Źródło: MPiPS03R, opracowanie własne

Na przestrzeni ostatnich lat w województwie pomorskim stale spada odsetek osób, którym udziela się pomocy w formie świadczeń z powodu bezrobocia. Jeszcze w 2014 roku osoby w rodzinach, którym udzielono pomocy ze względu na tę właśnie przesłankę stanowiły 54% osób w rodzinach beneficjentów pomocy społecznej. W roku 2018 odsetek ten wynosił już 34%. Wynika to bez wątpienia z coraz lepszej kondycji gospodarczej regionu, o której wspomniane jest w pierwszym rozdziale tego opracowania oraz jest to bez wątpienia efekt realizowanych w ostatnich latach przez pomorskie samorządy i organizacje pozarządowe projektów z obszaru aktywizacji społeczno-zawodowej.

Wykres 16. Wskaźnik bezrobocia wśród beneficjentów pomocy społecznej. Wskaźnik obliczany jako stosunek liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia do liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy ogółem

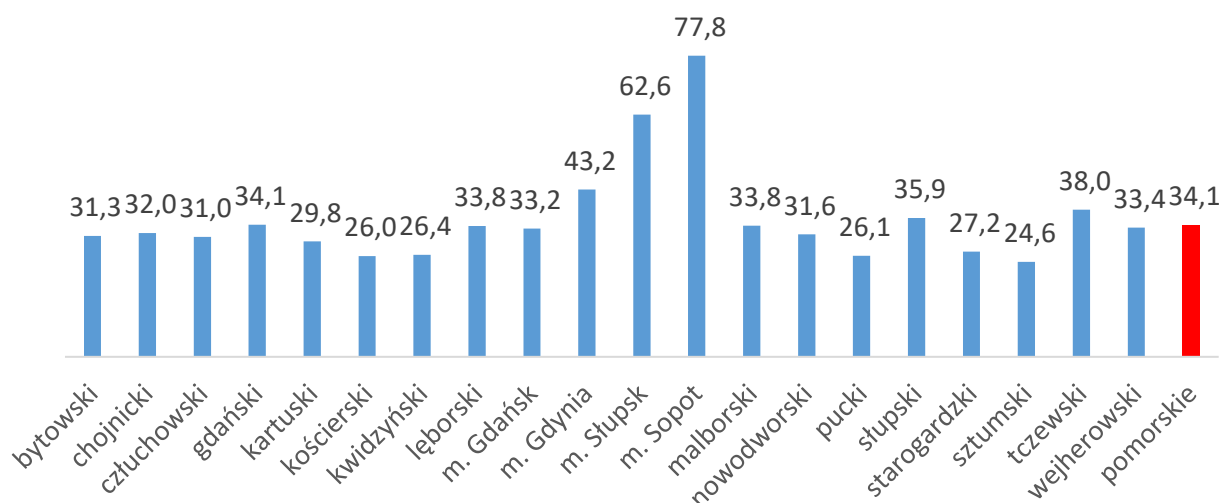

Źródło: MRPiS 03R, opracowanie własne

W strukturze powodów udzielenia pomocy społecznej coraz większą rolę zaczynają odgrywać niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba. Ma to związek z zachodzącymi zmianami demograficznymi oraz z dość istotnym spadkiem znaczenia ubóstwa jako głównej przesłanki udzielenia pomocy społecznej. Przy

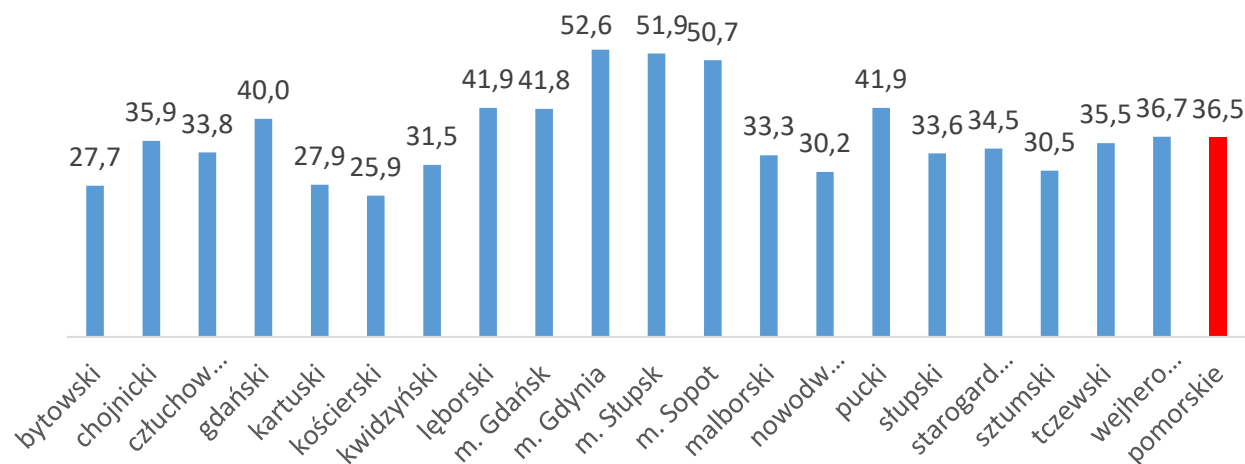
ogólnym spadku liczby świadczeniobiorców, na podobnym poziomie utrzymuje się lub nawet wzrasta odsetek rodzin, którym udzielono pomocy z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby. Rodziny takie stanowiły w roku 2018 ponad 34% rodzin objętych wsparciem. Najwyższy odsetek rodzin, którym udzielono świadczeń z powodu tej przesłanki w ogólnej liczbie rodzin objętych wsparciem odnotowano w Sopocie gdzie wskaźnik ten osiągnął poziom 77,8%.

Wykres 17. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem w podziale na powiaty [%]

Źródło: MPiPS03R, opracowanie własne

Wykres 18. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu niepełnosprawności w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem, w podziale na powiaty [%]

Źródło: MPiPS03R, opracowanie własne

Rodziny, którym udzielono świadczeń z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności stanowiły w sumie 36,5% wszystkich rodzin objętych wsparciem na Pomorzu. Przesłanka ta była wskazywana w ponad połowie rodzin beneficjentów w Gdyni – 52,6%, w Słupsku – 51,9% oraz w Sopocie – 50,7%.

Tabela 20. Szczegóły dotyczące powodów udzielenia pomocy społecznej w latach 2016 – 2018, wraz z wskazaniem różnic

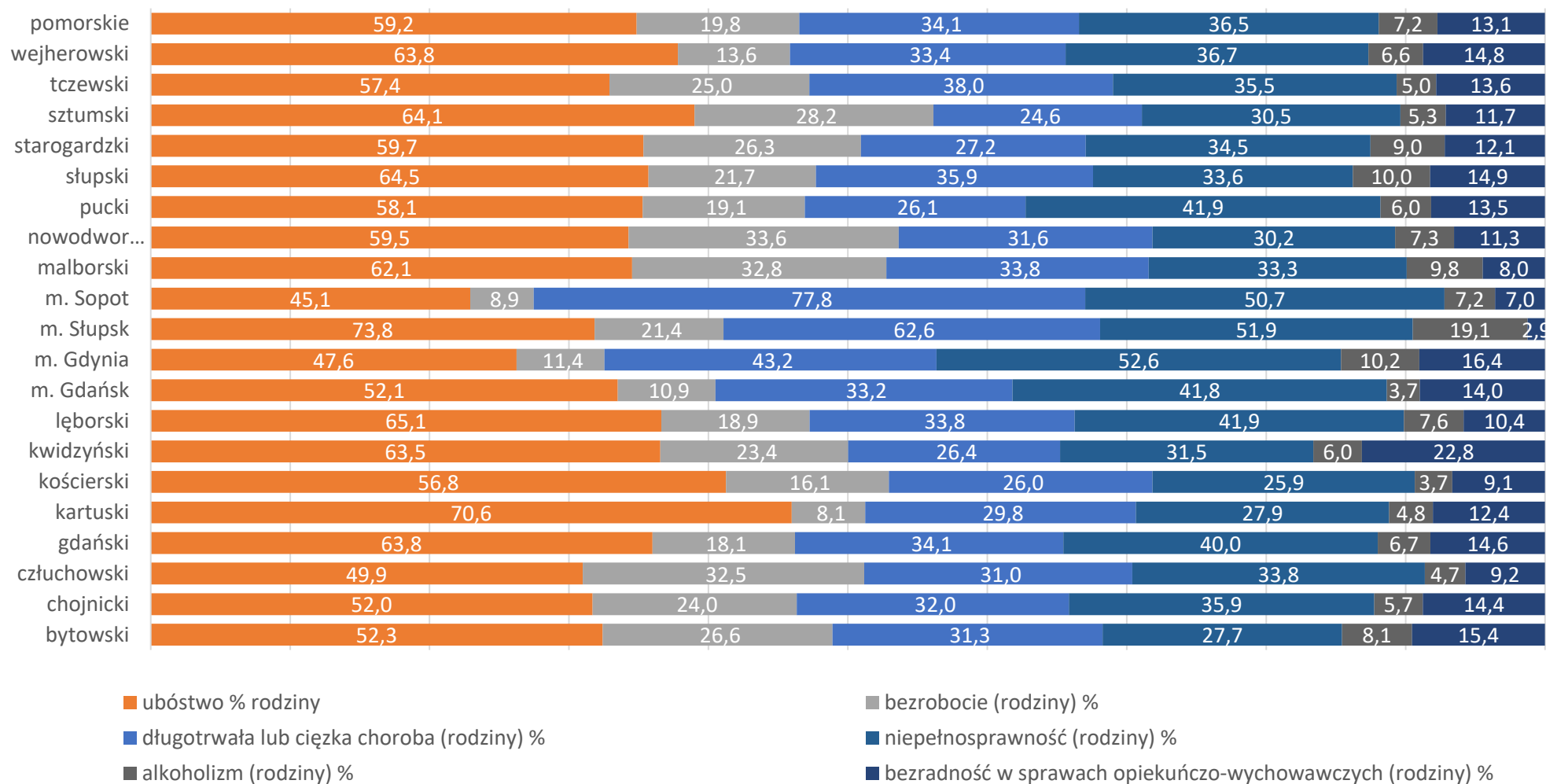
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: UBÓSTWO					
lata	2016	2017	2018	różnica 2017/2018	różnica % 2017/2018
Liczba rodzin ogółem	44 615	39 348	33 494	-5 854	-14,9
Liczba osób ogółem w rodzinach	109 881	90 147	73 362	-16 785	-18,6
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: BEZROBOCIE					
lata	2016	2017	2018	różnica 2017/2018	różnica % 2017/2018
Liczba rodzin ogółem	24 979	19 612	15 874	-3 738	-19,1
Liczba osób ogółem w rodzinach	72 515	53 768	43 216	-10 552	-19,6
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ					
lata	2016	2017	2018	różnica 2017/2018	różnica % 2017/2018
Liczba rodzin ogółem	31 997	31 102	29 285	-1 817	-5,8
Liczba osób ogółem w rodzinach	63 999	58 947	54 189	-4 758	-8,1
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: DŁUGOTRWAŁA LUB CIĘŻKA CHOROBA					
lata	2016	2017	2018	różnica 2017/2018	różnica % 2017/2018
Liczba rodzin ogółem	27 399	27 256	27 314	58	0,2
Liczba osób ogółem w rodzinach	55 859	52 602	51 242	-1 360	-2,6
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: BEZRADNOŚĆ W SPRAWACH OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYCH I PROWADZENIU GOSPODARSTWA DOMOWEGO					
lata	2016	2017	2018	różnica 2017/2018	różnica % 2017/2018
Liczba rodzin ogółem	13 727	11 186	10 494	-692	-6,2
Liczba osób ogółem w rodzinach	48 902	39 231	36 593	-2 638	-6,7
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: ALKOHOLIZM					
lata	2016	2017	2018	różnica 2017/2018	różnica % 2017/2018
Liczba rodzin ogółem	6 788	6 264	5 739	-525	-8,4
Liczba osób ogółem w rodzinach	11 321	9 927	8 992	-935	-9,4
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: NARKOMANIA					
lata	2016	2017	2018	różnica 2017/2018	różnica % 2017/2018
Liczba rodzin ogółem	328	317	328	11	3,5
Liczba osób ogółem	483	437	486	49	11,2
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: POTRZEBA OCHRONY MACIERZYŃSTWA					

lata	2016	2017	2018	różnica 2017/2018	różnica % 2017/2018
Liczba rodzin ogółem	7 831	6 615	6 436	-179	-2,7
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: POTRZEBA OCHRONY MACIERZYŃSTWA					
w tym: WIELODZIETNOŚĆ					
lata	2016	2017	2018	różnica 2017/2018	różnica % 2017/2018
Liczba rodzin ogółem	5 674	4 911	4 697	-214	-4,4
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: BEZDOMNOŚĆ					
lata	2016	2017	2018	różnica 2017/2018	różnica % 2017/2018
Liczba rodzin ogółem	3 814	3 601	3 442	-159	-4,4
Liczba osób ogółem w rodzinach	4 194	3 843	3 614	-229	-6
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: OPUSZCZENIE ZAKŁADU KARNEGO					
lata	2016	2017	2018	różnica 2017/2018	różnica % 2017/2018
Liczba rodzin ogółem	963	810	755	-55	-6,8
Liczba osób ogółem w rodzinach	1 427	1 160	1 100	-60	-5,2
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: PRZEMOC W RODZINIE					
lata	2016	2017	2018	różnica 2017/2018	różnica % 2017/2018
Liczba rodzin ogółem	1 247	1 070	878	-192	-17,9
Liczba osób ogółem w rodzinach	4 513	3 678	3 021	-657	-17,9
Powód udzielenia pomocy i wsparcia: ZDARZENIA LOSOWE					
lata	2016	2017	2018	różnica 2017/2018	różnica % 2017/2018
Liczba rodzin ogółem	437	428	425	-3	-0,7

Źródło: MRPiPS 03R, opracowanie własne

Poniżej na wykresie zaprezentowana została struktura powodów udzielenia świadczeń z pomocy społecznej w roku 2018 w układzie wg. powiatów. Na wykresie zaprezentowane najważniejsze przesłanki tj.: ubóstwo, bezrobocie, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność, alkoholizm, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.

Wykres 19. Struktura najczęstszych powodów udzielenia świadczeń z pomocy społecznej w 2018 roku w układzie wg. powiatów (% rodzin beneficjentów)

Źródło: MPiPS03R, opracowanie własne

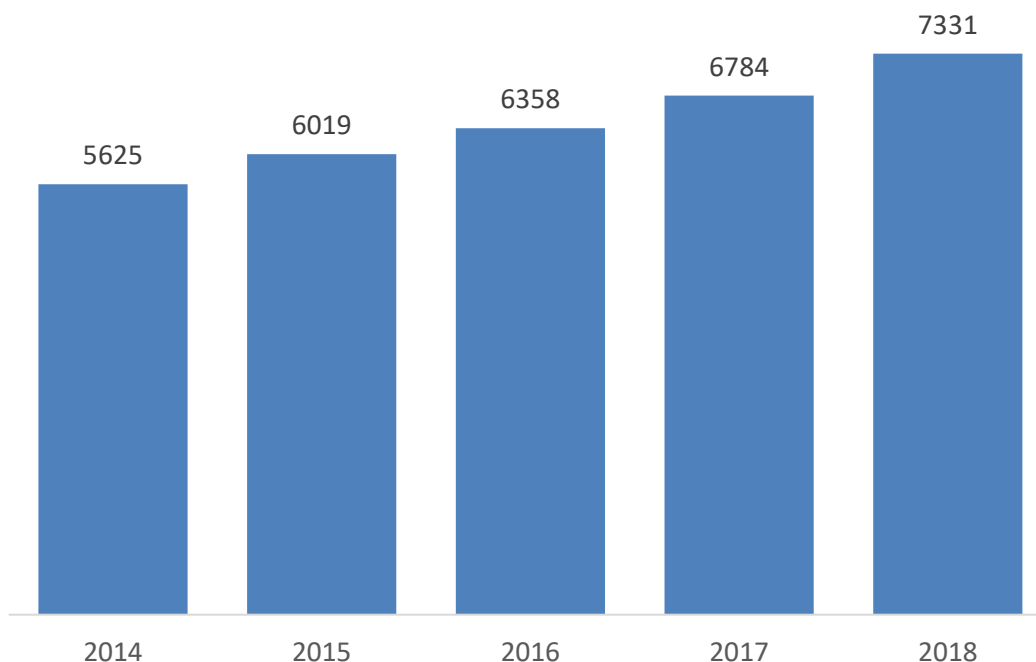
5.4. Usługi pomocy społecznej

Usługi opiekuńcze

Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym. W ramach realizacji usług opiekuńczych, gminy w województwie pomorskim poniosły wydatki na poziomie 40 316 868 zł. Pomoc została udzielona 7 331 osobom. Ze względu na wielokrotne korzystanie z tej formy pomocy przez poszczególne osoby, łączna liczba udzielonych świadczeń była na poziomie 2 537 735 zł. Przeciętny koszt jednostkowy usługi opiekuńczej oscylował na poziomie 15,9 zł.

Na przestrzeni ostatnich lat zaobserwować można stały wzrost liczby osób, którym udzielono pomocy w formie usług opiekuńczych. Różnica pomiędzy rokiem 2014 a rokiem 2018 to 1 706 osób.

Wykres 20. Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie usług opiekuńczych w latach 2014-2018

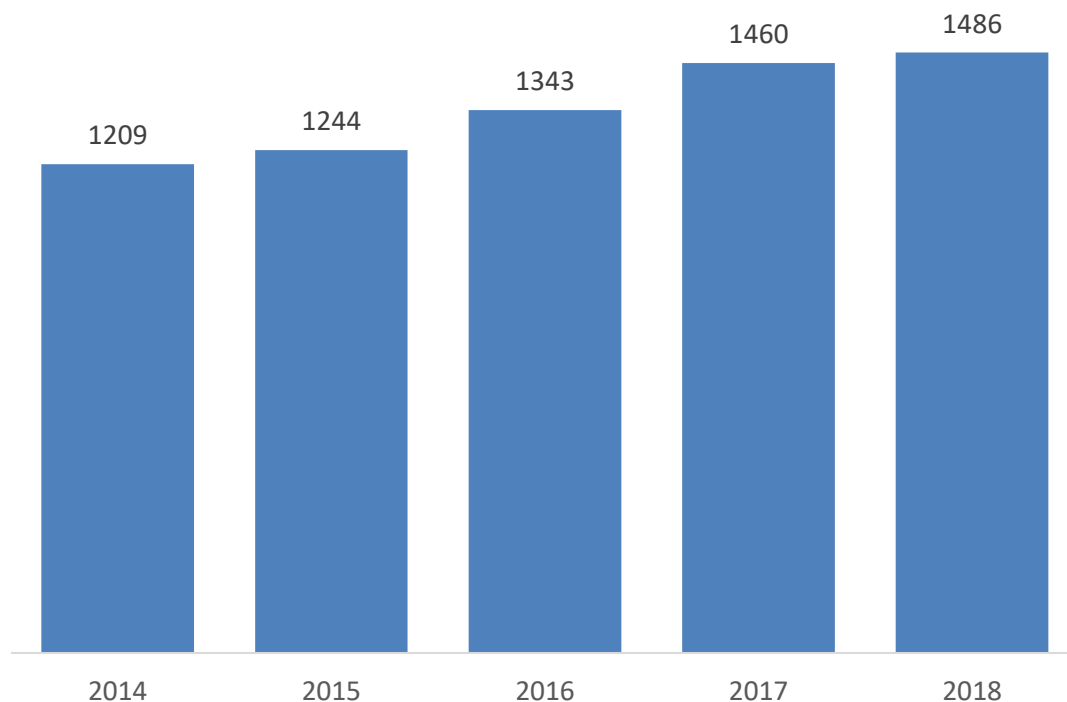
Źródło: MPiPS03R, opracowanie własne

Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi dostosowane są do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia i mają, między innymi, na celu: uczenie i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia, kształtowanie umiejętności niezbędnych do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i społecznego funkcjonowania, motywowanie do leczenia i aktywności. Na specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi gminy w 2018 roku wydatkowały środki w kwocie 14 992 568 zł. Tego typu świadczeń udzielono w liczbie 49 9391 dla 1 486 osób. Przeciętny koszt jednostkowy specjalistycznej usługi opiekuńczej w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi oscylował na poziomie 30 zł.

Również w przypadku liczby osób, które korzystają ze specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w ostatnich latach zauważyć można pewien trend wzrostu zapotrzebowania na tego typu usługi. Różnica w liczbie osób, którym udzielono takiego wsparcia pomiędzy 2014 a 2018 rokiem wyniosła w sumie 277 osób.

Wykres 21. Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2014-2018

Źródło: MPiPS03R, opracowanie własne

Pozostałe usługi pomocy społecznej

Do pozostałych usług świadczonych przez instytucje pomocy społecznej zalicza się, między innymi, poradnictwo specjalistyczne, pracę socjalną, interwencję kryzysową, kontrakt socjalny, specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Z zebranych danych wynika, że największa liczba osób skorzystała z usług w formie pracy socjalnej. Pomoc została udzielona 40 523 rodzinom. W 2018 roku wsparcie w postaci poradnictwa specjalistycznego świadczone 5 777 rodzinom. Kontrakt socjalny zawarto z 3 662 osobami. Ogólna liczba osób objętych kontraktem wynosiła natomiast 4 656. Pomoc w postaci interwencji kryzysowej świadczona była w 709 rodzinach.

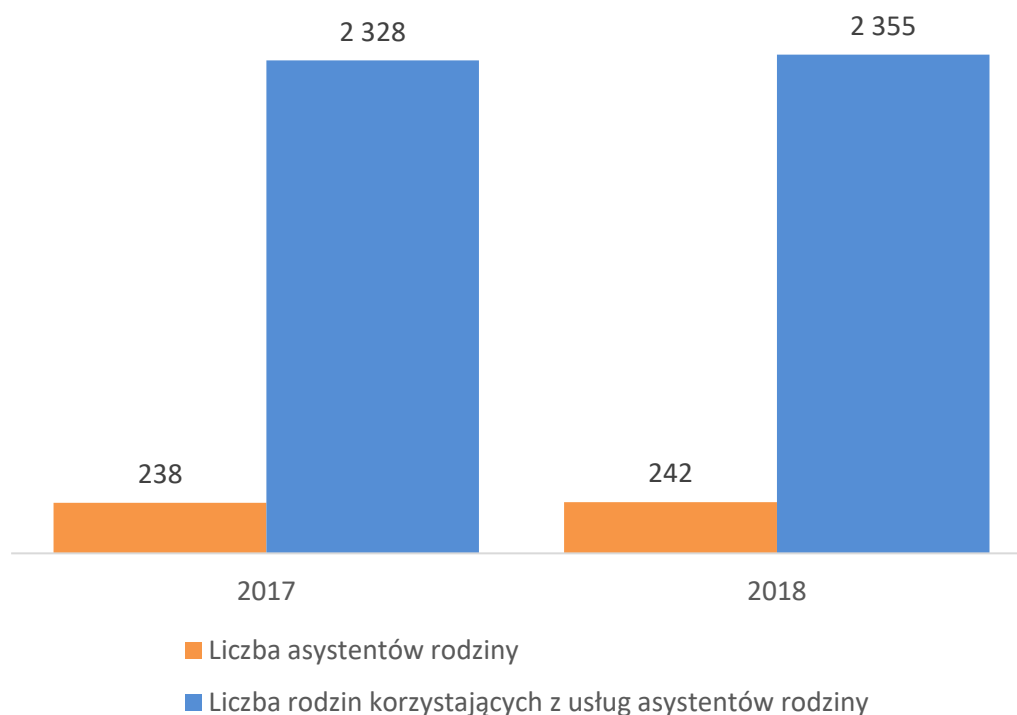
5.5. Wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej

Pieczka zastępcza jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Zasady i formy sprawowania pieczy zastępczej oraz pomocy w usamodzielnianiu jej pełnoletnich wychowanków określa ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej¹³. Jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej są jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego wykonujące zadania w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, placówki wsparcia dziennego, organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, interwencyjne ośrodki preadopcyjne, ośrodki adopcyjne oraz podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Wsparcie środowiskowe rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych

W 2018 roku w województwie pomorskim, 2 355 rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, korzystało ze wsparcia 242 asystentów rodzin.

Wykres 22. Asystenci rodzin oraz rodziny korzystające ze wsparcia asystentów rodzin

Źródło: CAS WRiSPZ-G, opracowanie własne

W roku 2018 na terenie województwa pomorskiego funkcjonowały w sumie 73 placówki wsparcia dziennego, czyli różnego rodzaju świetlic dla dzieci i młodzieży. Placówki wsparcia dziennego są jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny, w zakresie pomocy w opiece i wychowaniu dzieci z rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych. W pracy z dzieckiem współpracują z rodzicami, opiekunami, placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi.

¹³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. 2018 poz.998)

Uczestnictwo dzieci w zajęciach jest nieodpłatne i dobrowolne, chyba że dziecko zostanie skierowane do placówki przez sąd. Przy zapewnieniu opieki nad dziećmi oraz przy wykonywaniu innych czynności związanych z realizacją zadań, placówki mogą korzystać z pomocy wolontariuszy. Pod opieką jednego wychowawcy, w jednym czasie może przebywać maksymalnie 15 dzieci. Organizację funkcjonowania placówki wsparcia dziennego określa regulamin zawierający w szczególności: zadania, organizację działań, rodzaj dokumentacji i sposób jej prowadzenia. Regulamin opracowuje kierownik. Placówki wsparcia dziennego mogą być prowadzone w formie:

- specjalistycznej: organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne, realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię,
- opiekuńczej: zapewnia opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań,
- pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę: realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w połączonych formach. Najwięcej jeżeli chodzi o typ placówek w roku 2018 było placówek typu opiekuńczego (w sumie 37). Placówek specjalistycznych było natomiast 16. W roku 2018 na terenie województwa pomorskiego swoją działalność prowadziły też 24 placówki wsparcia dziennego typu podwórkowego.

Tabela 21. Placówki wsparcia dziennego w województwie pomorskim w roku 2018

	Ogółem	W tym placówki prowadzone przez inny podmiot niż samorząd
Placówki wsparcia dziennego (RAZEM)	73	46
Placówki wsparcia dziennego typu opiekuńczego	37	20
Placówki wsparcia dziennego typu specjalistycznego	16	12
Placówki wsparcia dziennego typu podwórkowego	24	15

Źródło: CAS WRiSPZ-G, opracowanie własne

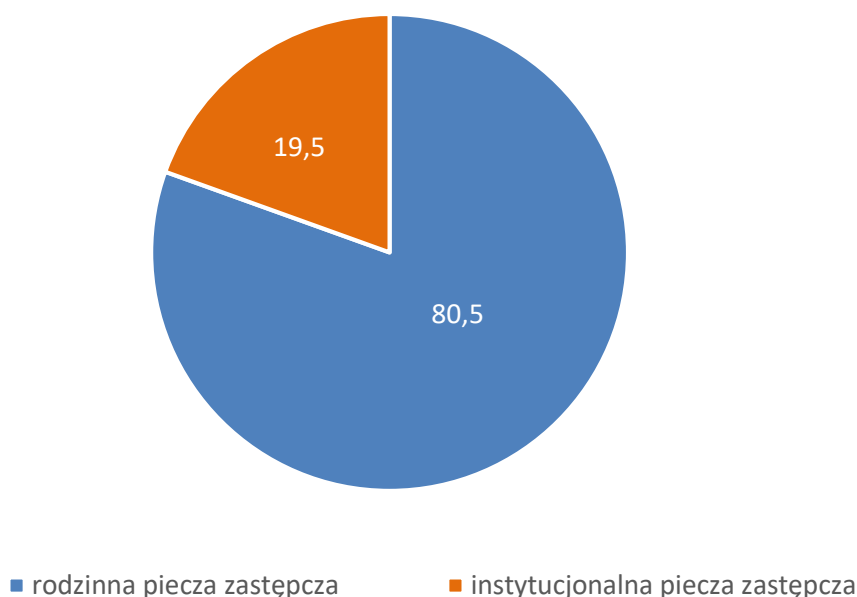
We wszystkich placówkach wsparcia dziennego na Pomorzu w roku 2018 były w sumie 1 872 miejsca. Przeciętna liczba dzieci, które uczesniczyły w tej formie wsparcia w ciągu całego roku wyniosła 1 522. W sumie na prowadzenie placówek wsparcia dziennego pomorskie samorządy w roku 2018 wydały 5 138 607 zł.

Pieczą zastępcza – stosunek dzieci w pieczy instytucjonalnej do liczby dzieci w pieczy rodzinnej

W przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców dziecku sprawowana jest wobec niego pieczę zastępcza – w formie rodzinnej bądź instytucjonalnej. Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej następuje na podstawie: orzeczenia sądu; w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną; na wniosek rodziców, dziecka, osoby trzeciej lub umieszcza się dziecko w trybie art. 12 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

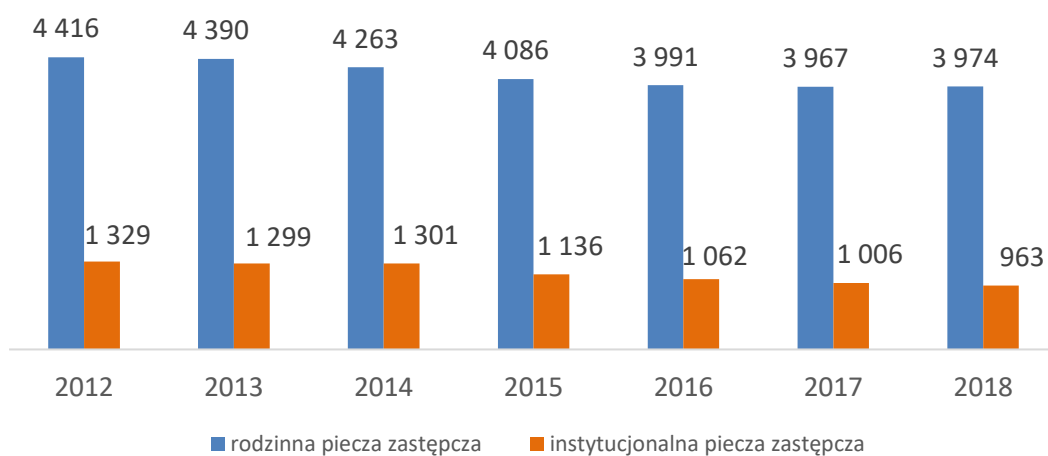
Od czasu obowiązywania Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 9 czerwca 2011 roku systematycznie spada odsetek dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej. W roku 2018 dzieci umieszczone w różnego typu placówkach opiekuńczo-wychowawczych stanowiły 19,5% wszystkich dzieci w pieczy zastępczej w województwie pomorskim.

Wykres 23 . Odsetek dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej w województwie pomorskim w 2018 roku

Na wykresie poniżej szczegółowo prezentujemy liczbę dzieci w instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2012-2018.

Wykres 24. Liczba dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej w województwie pomorskim w latach 2012-2018

Rodzinna piecza zastępcza

W roku oceny w województwie pomorskim, było w sumie 2 275 rodzin zastępczych. Dla porównania w roku wcześniejszym było ich 2 326. Dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej było 3 974 (w roku 2017 było ich 3.967). W 2018 roku 1 403 rodziny zastępcze stanowiły rodziny spokrewnione z dzieckiem, 649 stanowiły rodziny niezawodowe, funkcjonowało 113 rodzin zawodowych, 45 rodzin pełniło funkcję pogotowia rodzinnego, a 38 pełniło funkcję specjalistyczną. Rodzinnych Domów Dziecka było w sumie 110.

W roku oceny w województwie było 10 rodzin wspierających, udzielających pomocy w opiece i wychowaniu dziecka, w prowadzeniu gospodarstwa domowego pomagały 3 rodziny, taka sama liczba rodzin pomagała w kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

Tabela 22. Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2017 - 2018

	2017	2018
Rodzinna piecza zastępcza	3 967	3 974
Rodziny zastępcze spokrewnione	1 839	1 804
Rodziny zastępcze niezawodowe	952	895
Rodziny zastępcze zawodowe, w tym pełniące funkcję:	559	546
• pogotowia rodzinnego	132	123
• specjalistyczną	66	76
Rodzinne domy dziecka	617	729

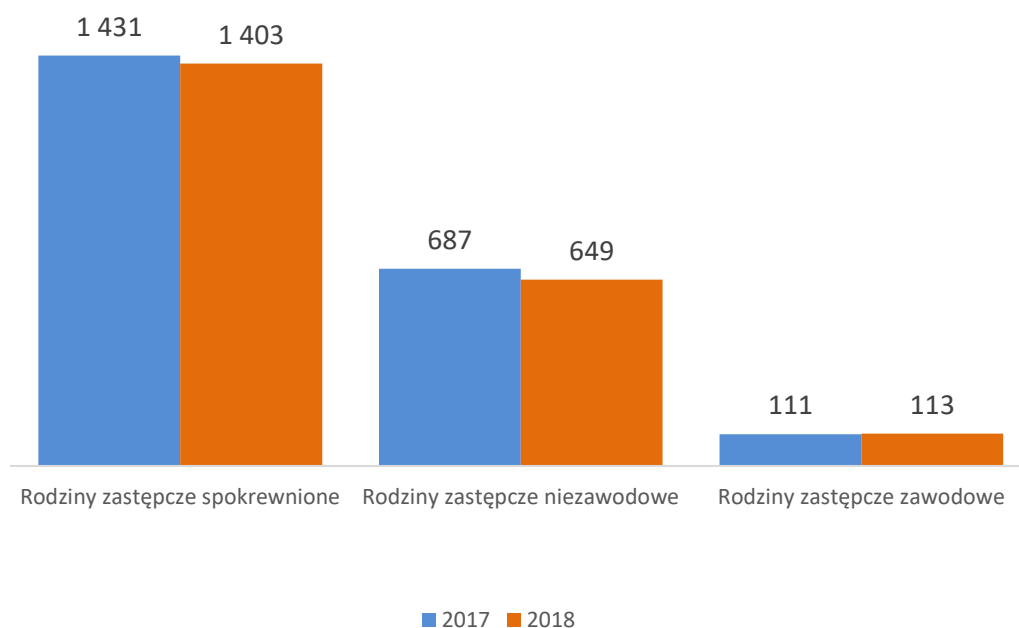
Źródło: CAS WRiSPZ, opracowanie własne

Tabela 23. Liczba rodzin zastępczych w latach 2017 - 2018

	2017	2018
Rodzinna piecza zastępcza (liczba rodzin ogółem)	2 326	2 275
Rodziny zastępcze spokrewnione	1 431	1 403
Rodziny zastępcze niezawodowe	687	649
Rodziny zastępcze zawodowe, w tym pełniące funkcję:	111	113
• pogotowia rodzinnego	48	45
• specjalistyczną	34	38
Rodzinne domy dziecka	97	110

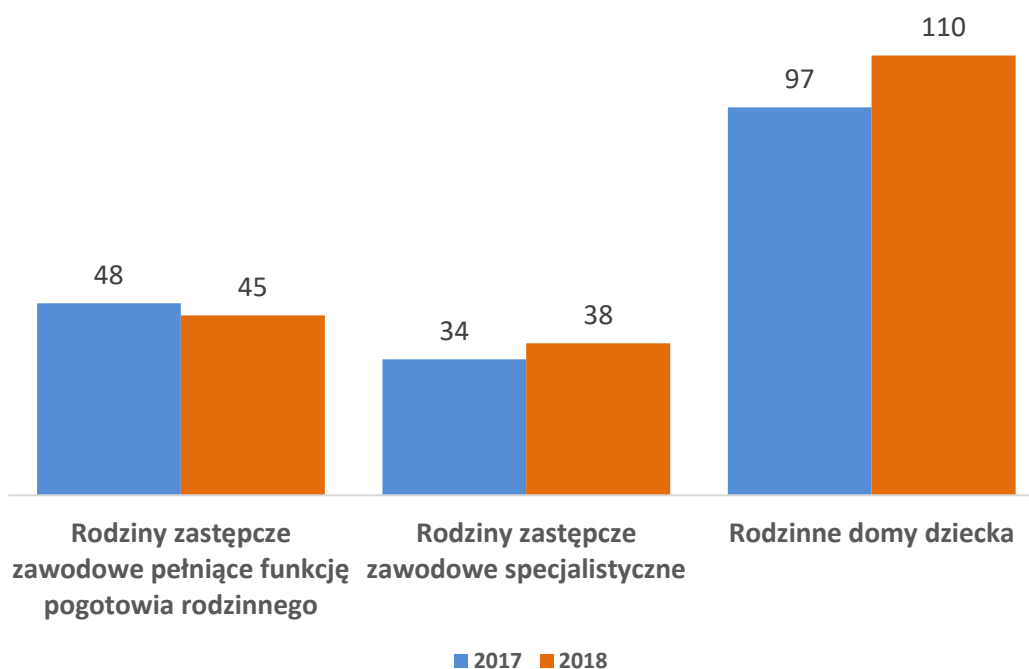
Źródło: CAS WRiSPZ, opracowanie własne

Wykres 25. Rodziny zastępcze spokrewnione, niezawodowe i zawodowe w latach 2017-2018

Źródło: CAS WRiSPZ, OZPS, opracowanie własne

Wykres 26. Rodziny zastępcze specjalistyczne, pełniące funkcję pogotowia rodzinnego i rodzinne domy dziecka w latach 2017-2018

Źródło: CAS WRiSPZ, OZPS, opracowanie własne

Instytucjonalna piecza zastępcza

W stosunku do roku 2017 spadła liczba dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej. We wszystkich typach placówek opiekuńczo – wychowawczych w roku 2018 przebywało w sumie 963 dzieci. Jeżeli chodzi natomiast o dzieci w poszczególnych typach placówek to najwięcej dzieci przebywało w placówkach typu socjalizacyjnego – 842, w placówkach interwencyjnych dzieci – 50 w specjalistyczno-terapeutycznych 8, a w rodzinnych 12.

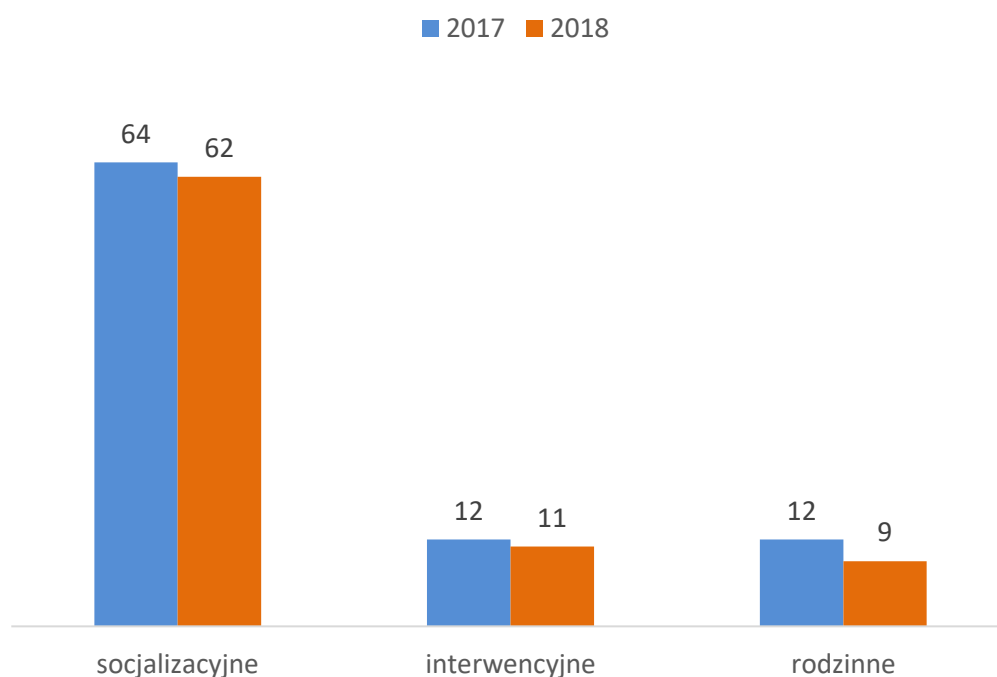
W Dom im. Janusza Korczaka Regionalnej Placówce Opiekuńczo-Terapeutycznej w Gdańsku (jednostka samorządowa Województwa Pomorskiego) w 2018 roku przebywało 44 dzieci.

Tabela 24. Liczba dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2017 - 2018

	2017	2018
regionalna placówka opiekuńczo - terapeutyczna	42	44
placówki opiekuńczo - wychowawcze, z tego pełniące funkcję:	1 006	963
socjalizacyjną	872	842
interwencyjną	29	50
specjalistyczno-terapeutyczną	22	8
rodzinną	83	12

Źródło: CAS WRiSPZ, OZPS, opracowanie własne

Wykres 27. Instytucjonalna piecza zastępcza. Placówki opiekuńczo - wychowawcze wg. typów, w latach 2017-2018

Źródło: CAS WRiSPZ, opracowanie własne

W 2018 roku na terenie województwa pomorskiego, funkcjonowała jedna regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna dysponująca 45 miejscami oraz 73 placówki opiekuńczo - wychowawcze, czyli o siedem mniej niż w roku wcześniejszym. Wśród typów placówek, dominują placówki pełniące funkcję socjalizacyjną – 62 placówki. W roku oceny 11 placówek pełniło funkcję interwencyjną i 9 pełniło funkcję rodzinną. W 2018 roku w dwóch ośrodkach adopcyjnych przeprowadzono szkolenia dla 83 kandydatów na rodziny przysposabiające.

Tabela 25. Liczba placówek opiekuńczo – wychowawczych w latach 2017 - 2018

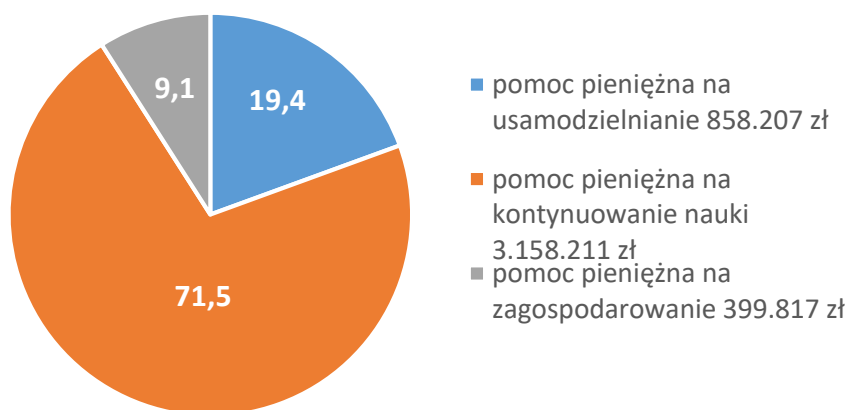
	2017	2018
Placówki opiekuńczo-wychowawcze, z tego pełniące funkcję:	80	73
socjalizacyjną	64	62
interwencyjną	12	11
specjalistyczno-terapeutyczną	2	1
rodzinną	12	9

Źródło: CAS WRiSPZ, opracowanie własne

Usamodzielnianie wychowanków pieczy zastępczej

Osobie opuszczającej, po osiągnięciu pełnoletności, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo – wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo – terapeutyczną, w przypadku, gdy umieszczenie w pieczy zastępczej nastąpiło na podstawie orzeczenia sądu: przyznaje się pomoc na: kontynuowanie nauki, usamodzielnienie, zagospodarowanie. Udziela się również pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, zatrudnienia oraz zapewnia się pomoc prawną i psychologiczną. W 2018 roku łączna kwota świadczeń wydatkowanych przez powiaty z tytułu usamodzielniania na wszystkich poziomach wyniosła 4 416 235 zł, w tym 857 207 zł to pomoc pieniężna na usamodzielnianie, 3 158 211 zł – pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki, a 399 817 zł – pomoc pieniężna na zagospodarowanie.

Wykres 28. Kwoty przeznaczone przez powiaty na usamodzielnianie wg. różnych typów pomocy [%]

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Tabela 26. Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w latach 2017 i 2018 na pełnoletnie osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej

Rodzaj pomocy	2017	2018
Pomoc pieniężna na usamodzielnienie	744 708	447 008
Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	3 550 215	1 776 777
Pomoc pieniężna na zagospodarowanie	396 911	218 855

Źródło: OZPS, WRiSPZ, opracowanie własne

Tabela 27. Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w latach 2017 i 2018 na pełnoletnie osoby opuszczające placówki opiekuńczo – wychowawcze

Rodzaj pomocy	2017	2018
Pomoc pieniężna na usamodzielnienie	496 483	338 752
Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	2 018 941	1 059 465
Pomoc pieniężna na zagospodarowanie	284 046	126 786

Źródło: OZPS, WRiSPZ, opracowanie własne

Tabela 28. Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w latach 2017 i 2018 na pełnoletnie osoby o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej

Rodzaj pomocy	2017	2018
Pomoc pieniężna na usamodzielnienie	89 031	72 447
Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	401 980	321 969
Pomoc pieniężna na zagospodarowanie	77 551	54 176

Źródło: OZPS, WRiSPZ, opracowanie własne

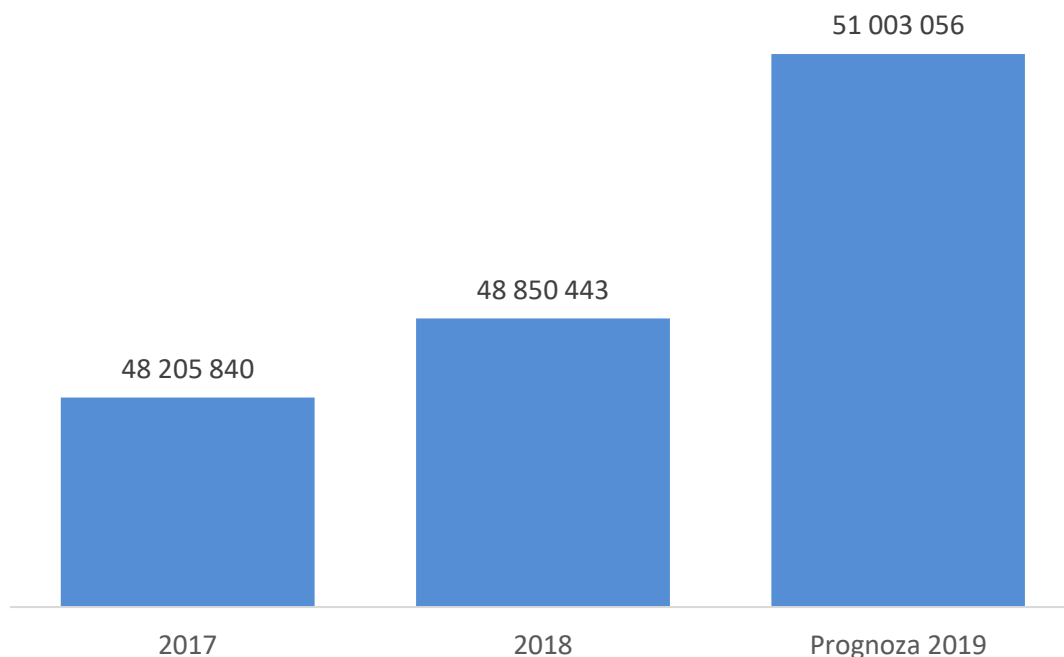
5.6. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami (dane z powiatów)

W ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami są realizowane zadania pomocowe, takie jak:

- pomoc na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się;
- turnusy rehabilitacyjne;
- zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny;
- program „Aktywny Samorząd”;
- dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki;
- dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza – przewodnika.

W roku 2018 pomorskie powiaty na ww. cele przeznaczyły w sumie 48 850 443 zł. W stosunku do roku 2017 kwota wzrosła o 644 603 zł. W roku 2019 prognozuje się że kwota ta wyniesie natomiast 51 003 056 zł.

Wykres 29. Ogólna kwota dofinansowania (PFRON, środki własne powiatów) Kwoty w zł. W latach 2017 -2018 oraz prognoza 2019

Źródło: OZPS, opracowanie własne

W roku oceny 3 870 osób z niepełnosprawnościami uzyskało pomoc w formie turnusu rehabilitacyjnego. Wartość dofinansowania na ten cel wyniosła w sumie 4 174 066 zł. Prognozuje się iż w roku 2019 pomoc w takiej formie otrzymają 3 604 osoby z niepełnosprawnościami, a wartość dofinansowania wyniesie w sumie 4 305 005 zł.

Tabela 29. Turnusy rehabilitacyjne

	2017	2018	Prognoza 2019
Liczba osób, które uzyskały pomoc	4 199	3 870	3 604
Wartość dofinansowania w złotych	4 068 167	4 174 066	4 305 005

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Wartość dofinansowania na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, zakup środków pomocniczych, czy sprzętu rehabilitacyjnego w zeszłym roku wyniosła 7 533 564 zł. Pomoc w takiej formie uzyskało łącznie 9 764 osób z niepełnosprawnościami. Prognozuje się iż w 2019 roku liczba osób, które uzyskają pomoc w takiej formie wyniesie 8 487osób.

Tabela 30. Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny

	2017	2018	Prognoza 2019
Liczba osób, które uzyskały pomoc	11 278	9 764	8 487
Wartość dofinansowania w złotych	7 091 546	7 533 564	6 787 846

Źródło: OZPS, opracowanie własne

W ramach rehabilitacji społeczno – zawodowej osób z niepełnosprawnościami dofinansowano w zeszłym roku 190 imprez, dla 9 018 osób z niepełnosprawnościami. Wartość dofinansowania na ten cel wyniosła 497 710 zł.

Tabela 31. Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki

	2017	2018	Prognoza 2019
Liczba dofinansowanych imprez	189	190	197
Liczba niepełnosprawnych uczestników	8 561	9 018	9 544
Wartość dofinansowania ogółem w złotych	479 253	497 710	518 389

Źródło: OZPS, opracowanie własne

W ramach programu „Aktywny Samorząd” - którego celem jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów programu w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji w 2018 roku udzielono 2 725 świadczeń na kwotę 8 316 451 zł.

Tabela 32. Program „Aktywny Samorząd”

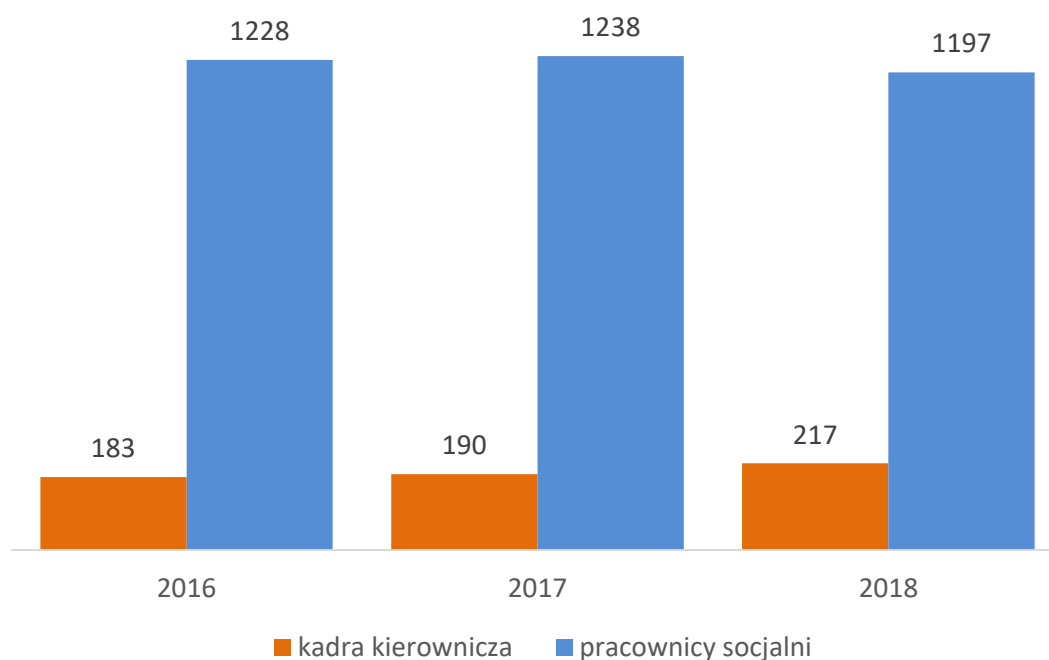
	2017	2018	Prognoza 2019
Liczba świadczeń	2 624	2 725	3 019
Wartość dofinansowania w złotych	7 881 834	8 316 451	9 088 483

Źródło: OZPS, opracowanie własne

6. KADRA

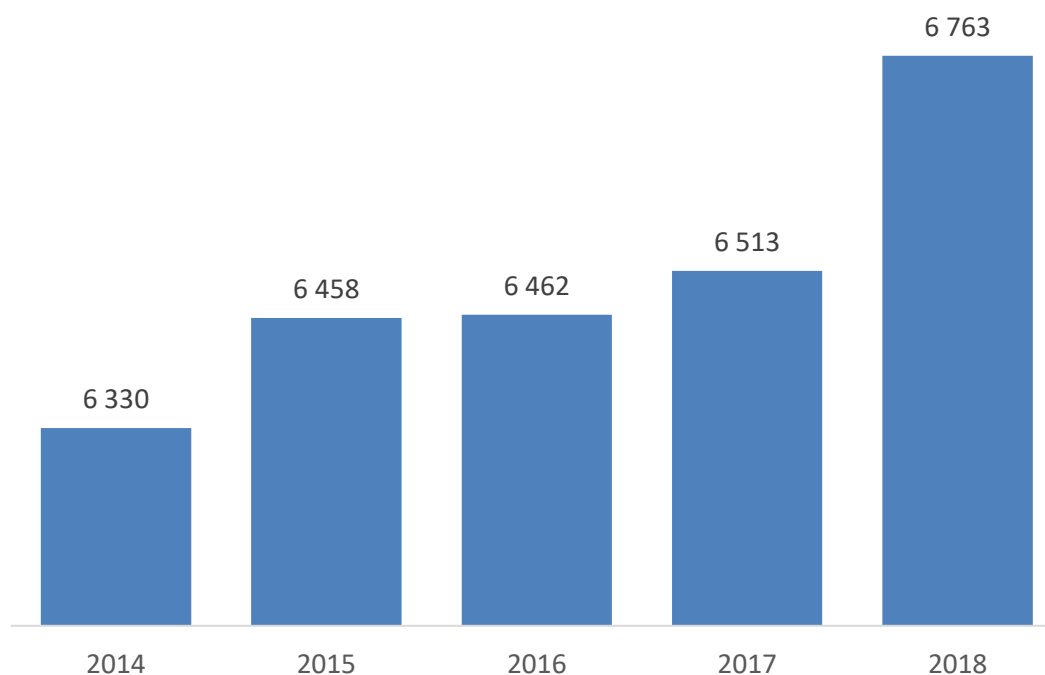
W roku 2018, we wszystkich pomorskich ośrodkach pomocy społecznej oraz w powiatowych centrach pomocy rodzinie pracowało w sumie 3 674 osób, z czego 1 197 osób pracowało jako pracownicy socjalni, 217 osób pracowało na stanowiskach kierowniczych.

Wykres 30. Kadra OPS/PCPR w latach 2016-2018

Źródło: MRPiPS 03R, opracowanie własne

Wykres 31. Liczba pracowników pomocy społecznej ogółem w latach 2014-2018

Źródło: MRPiPS 03R, opracowanie własne

Na przestrzeni ostatnich lat zauważyć można stały wzrost ogólnej liczby pracowników pomocy społecznej w województwie pomorskim. Pomiedzy rokiem 2014, a rokiem oceny liczba ta wzrosła o 433 osoby.

Jeżeli chodzi natomiast o specjalizacje w zawodzie pracownika socjalnego to biorąc pod uwagę zarówno te osoby, które posiadają specjalizację I stopnia oraz osoby ze specjalizacją II stopnia to pracownicy ci w roku 2018 stanowili ponad 45% wszystkich pomorskich pracowników socjalnych. Wskaźnik ten na przestrzeni ostatnich lat stale utrzymuje się na podobnym poziomie. Poniżej na wykresie zaprezentowano wartość wskaźnika obliczanego jako stosunek liczby pracowników socjalnych posiadających specjalizację I lub II stopnia w zawodzie pracownik socjalny do liczby wszystkich pracowników socjalnych w latach 2014-2018.

Tabela 33. Wskaźnik obliczany jako stosunek liczby pracowników socjalnych posiadających specjalizację I lub II stopnia w zawodzie pracownik socjalny do liczby wszystkich pracowników socjalnych w latach 2014-2018

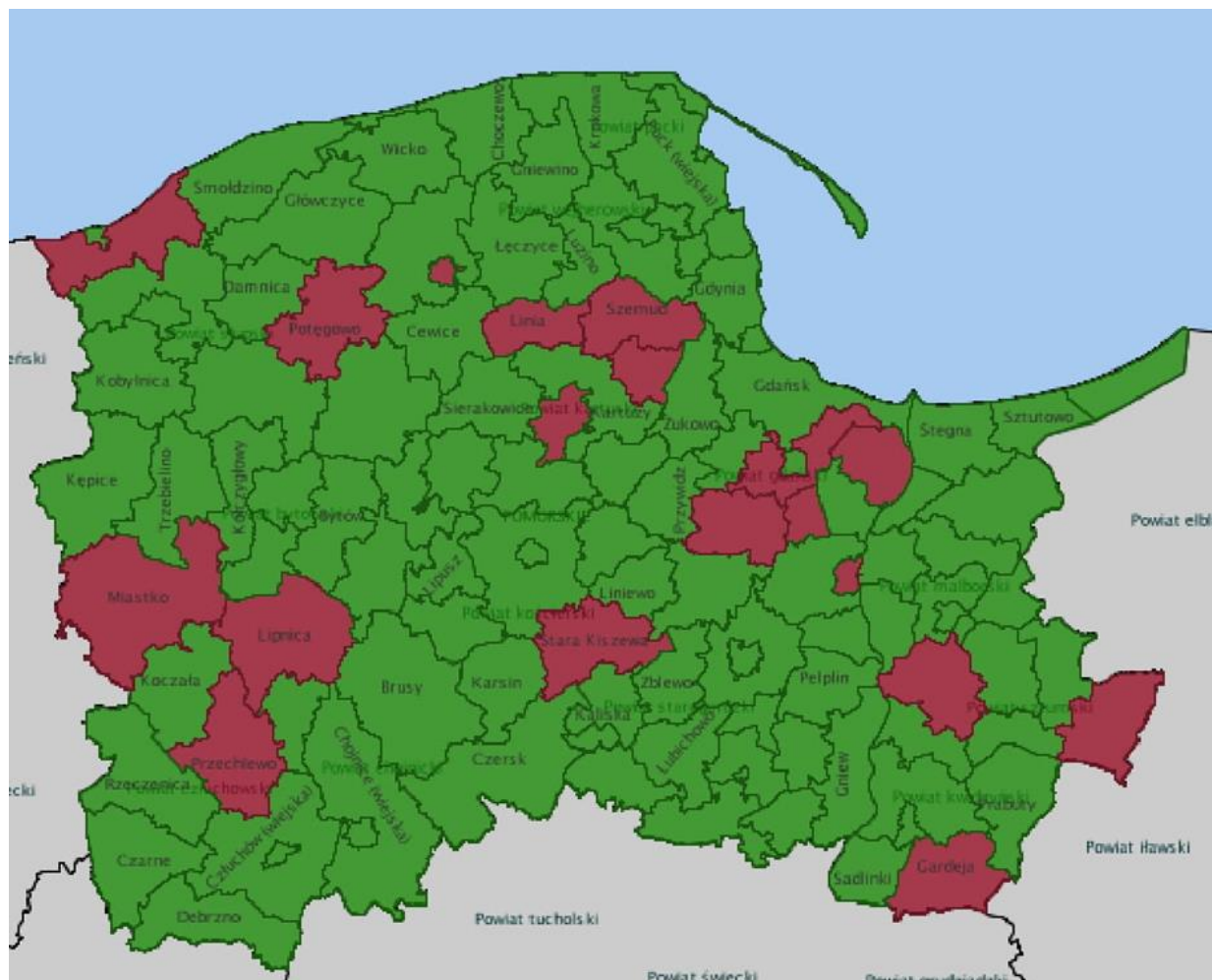
rok	wartość wskaźnika
2014	44,29%
2015	43,37%
2016	41,07%
2017	44,74%
2018	45,20%

Źródło: MRPiPS 03R, opracowanie własne

Ustawa z 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej¹⁴ nakłada na ośrodki pomocy społecznej obowiązek zatrudnienia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy, w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących. Ponadto ww. Ustawa wskazuje wprost iż ośrodek pomocy społecznej zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy nie mniej niż 3 pracowników socjalnych. W dalszym ciągu część ośrodków pomocy społecznej nie spełnia wspomnianych wymagań ustawowych dotyczących liczby zatrudnionych pracowników socjalnych. W roku 2018 w całym województwie pomorskim było w sumie 19 ośrodków, które nie spełniły ww. warunków ustawowych. Były to ośrodki z następujących gmin: Cedry Wielkie, Chmielno, Gardeja, Linia, Lipnica, Lębork, Miastko, Potęgowo, Pruszcz Gdański (gmina wiejska), Przechlewo, Przodkowo, Pszczółki, Stara Kiszewa, Stary Dzierzgoń, Szemud Sztum, Tczew (miasto), Trąbki Wielkie, Ustka (gmina wiejska). Poniżej na wykresie zaprezentowano lokalizację gmin, które nie spełniają warunków ustawowych odnośnie liczby zatrudnionych pracowników socjalnych w gminie.

¹⁴ Dz.U. z 2018, poz. 1508 ze zm.

Mapa 2. Czy ośrodek spełnia ustawowy warunek 1 pracownik socjalny na 2000 osób lub 1 pracownik socjalny na 50 rodzin i co najmniej 3 pracowników socjalnych?

Źródło: MRPiPS 03R, opracowanie własne

7. INNE RODZAJE POMOCY I ŚWIADCZEŃ

Świadczenie wychowawcze Rodzina 500+

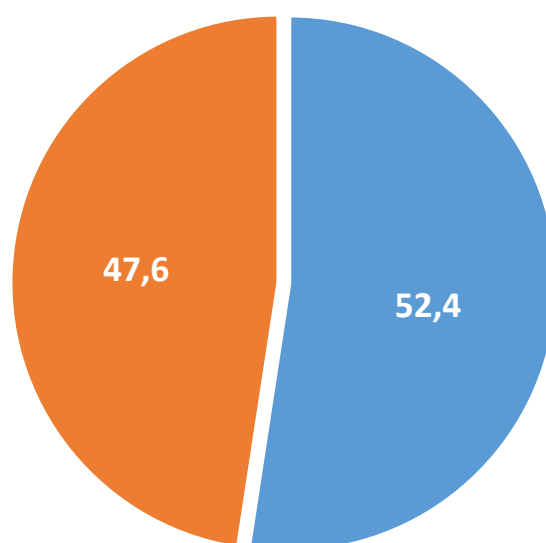
Świadczenie wychowawcze (500+) to 500 zł na każde drugie i kolejne dziecko, bez dodatkowych warunków. Rodziny o niskich dochodach otrzymują wsparcie także na pierwsze lub jedyne dziecko przy spełnieniu kryterium 800 zł netto na osobę w rodzinie lub 1 200 zł netto na osobę w rodzinie w przypadku wychowywania w rodzinie dziecka niepełnosprawnego. Odsetek rodzin, które skorzystały ze świadczenia na pierwsze dziecko wyniósł w roku 2018 52,4%. Świadczenie przysługuje rodzinie bez względu na stan cywilny rodziców. W roku 2018 w województwie pomorskim średnio z tego świadczenia skorzystało 153 699 rodzin.

Tabela 34. Średnia liczba rodzin korzystających ze świadczenia wychowawczego oraz kwota wypłaconych świadczeń w zł.

	2017	2018
Liczba rodzin	161 032	153 699
W tym liczba rodzin niepełnych	4 816	20 666
Kwota świadczeń w zł	3 202 903 621,00	3 090 967 789,00

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Wykres 32. Odsetek rodzin pobierających świadczenie wychowawcze (500+) na pierwsze dziecko oraz pozostałe rodziny, którym wypłacono świadczenie w 2018 roku

■ Rodziny pobierające świadczenia na pierwsze dziecko ■ Pozostałe rodziny pobierające świadczenie

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Świadczenia rodzinne i alimentacyjne

Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Przyznawany jest na okres zasiłkowy, tj. od dnia 1 listopada do dnia 31 października następnego roku. Podstawą do nabycia prawa do zasiłku rodzinnego oraz dodatków do zasiłku rodzinnego jest spełnienie kryterium dochodowego, które w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie może przekraczać kwoty 674 zł netto. Jeśli członkiem rodziny jest

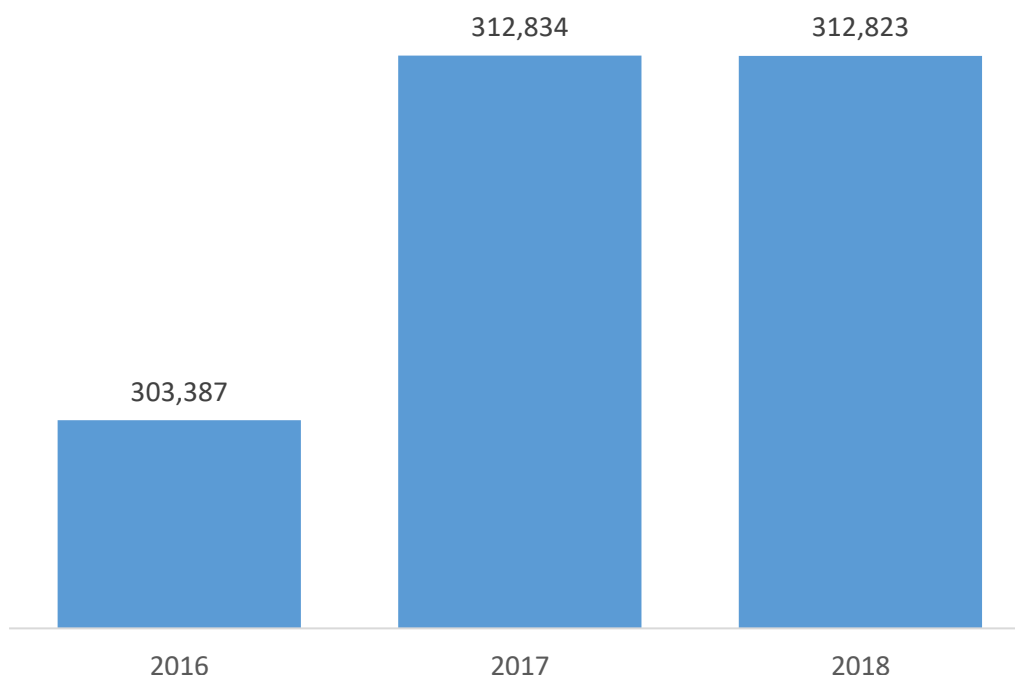
dziecko posiadające orzeczenie o niepełnosprawności lub umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności, kryterium dochodowe wynosi 764 zł netto na członka rodziny. W roku 2018 ze świadczeń rodzinnych w województwie pomorskim skorzystało w sumie 71 243 rodzin, którym wypłacono w sumie ponad 312 mln zł. Do świadczeń rodzinnych zaprezentowanych w tabeli poniżej wlicza się również jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia się dziecka tzw. „becikowe”. Świadczenie to przysługuje w związku z urodzeniem się żywego dziecka. Uprawnienie do ubiegania się o wypłatę tego świadczenia przysługuje matce lub ojcu lub opiekunowi prawnemu lub faktycznemu dziecka. Oznacza to, że może zostać ono przyznane tylko jednej z w/w osób. Podstawą do nabycia świadczenia jest spełnienie kryterium dochodowego, które w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie może przekraczać kwoty 1922 zł netto. Jest to świadczenie jednorazowe. Kwota świadczenia wynosi 1000 złotych.

Tabela 35. Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz dodatkami oraz korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka

	2016	2017	2018
Liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz dodatkami	69 151	69 844	71 243

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Wykres 33. Kwota zasiłków rodzinnych w tys. zł. wraz z dodatkami ogółem wypłaconych w ciągu roku w latach 2016-2018

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Fundusz alimentacyjny przysługuje osobie, która ma zasądzone alimenty na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd, jeżeli jego egzekucja okazała się bezskuteczna. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują osobie uprawnionej: do ukończenia 18 roku życia; do ukończenia nauki w szkole lub szkole wyższej, jednak nie dłużej niż do ukończenia 25 roku życia; bezterminowo, jeżeli osoba uprawniona legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują w wysokości

bieżąco ustalonych alimentów, jednak nie więcej niż 500,00 zł. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują, jeżeli dochód na osobę w rodzinie nie przekracza netto kwoty 725,00 zł.

W roku 2018 ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego skorzystało w sumie 18 398 osób w 11 912 rodzinach. Ogólna kwota świadczeń w zł z funduszu alimentacyjnego w roku 2018 wyniosła 92 786 200,00 złotych. Szczegółowe dane dotyczące funduszu alimentacyjnego zaostały zaprezentowane w tabeli poniżej.

Tabela 36. Dane o osobach i rodzinach, które skorzystały ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego wraz z ogólną kwotą świadczeń w latach 2016-2018

	2016	2017	2018
Liczba osób korzystających ze świadczenia alimentacyjnego	21 027	19 912	18 398
Liczba rodzin korzystających ze świadczenia alimentacyjnego	13 471	12 883	11 912
Ogólna kwota świadczeń w zł z funduszu alimentacyjnego	104 602 535,00	99 129 914,00	92 786 200,00

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Świadczenia opiekuńcze

Do świadczeń opiekuńczych wypłacanych przez samorządy należą: zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy oraz świadczenie pielęgnacyjne.

Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje: niepełnosprawnemu dziecku, osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia, osobie która ukończyła 75 lat. W roku 2018 w województwie pomorskim samorządy udzieliły 964 496 tego typu świadczeń na łączną kwotę ponad 152 mln złotych.

Specjalny zasiłek opiekuńczy natomiast udzielany jest z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej i przysługuje: matce albo ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną, w rozumieniu ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, innym osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób o znacznym stopniu niepełnosprawności – jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji, albo osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. W roku 2018 w województwie pomorskim samorządy udzieliły 34 222 tego typu świadczeń na łączną kwotę ponad 18,1 mln złotych.

Tabela 37. Świadczenia opiekuńcze (liczba świadczeń) w latach 2016-2018

	Liczba świadczeń		
	2016	2017	2018
Zasiłek pielęgnacyjny - ogółem	937 778	948 562	964 496
Zasiłek pielęgnacyjny - dla niepełnosprawnego dziecka	185 651	188 315	193 120
Zasiłek pielęgnacyjny - osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia o znacznym stopniu niepełnosprawności	480 601	483 389	490 684
Zasiłek pielęgnacyjny - osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności ¹⁵	240 014	251 318	256 376
Zasiłek pielęgnacyjny - osobie, która ukończyła 75 lat	31 512	25 540	24 316
Świadczenie pielęgnacyjne	110 485	116 568	123 334
Specjalny zasiłek opiekuńczy	31 680	35 508	34 222
Świadczenia opiekuńcze ogółem – Zasiłek pielęgnacyjny, świadczenia pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy	1 079 943	1 100 638	1 122 052

Źródło: OZPS, opracowanie własne

Świadczenie pielęgnacyjne przyznaje się w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. W roku 2018 w województwie pomorskim samorządy udzieliły 123 334 tego typu świadczeń na łączną kwotę ponad 181,3 mln złotych.

Poniżej na wykresie zaprezentowane zostały dane dotyczące kwot świadczeń na świadczenia opiekuńcze przekazane przez pomorskie samorządy w latach 2017-18.

Wykres 34. Kwota świadczeń opiekuńczych w mln złotych w latach 2017-2018

Źródło: OZPS, opracowanie własne

¹⁵ jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia

Dodatki mieszkaniowe i energetyczne

O dodatek mieszkaniowy ubiegać się może każdy – niezależnie od tego, czy mieszka w mieszkaniu komunalnym, spółdzielczym, własnościowym, czy nawet w domu prywatnym. Istotny jest jedynie niski dochód, metraż zajmowanego lokalu i tytuł prawny do lokalu. Jeśli ktoś nie ma tytułu prawnego, musi przedstawić potwierdzenie, że ma uprawnienie do lokalu socjalnego lub zamiennego. Zryczałtowany dodatek energetyczny stanowi natomiast częściową rekompensatę kosztów opłat ponoszonych z tytułu opłat za energię elektryczną. Dodatek przysługuje tzw. odbiorcy wrażliwemu energii elektrycznej, czyli osobie pobierającej dodatek mieszkaniowy. Zgodnie z ustawą – Prawo energetyczne odbiorcą wrażliwym energii elektrycznej jest osoba, której przyznano dodatek mieszkaniowy, która jest stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży energii elektrycznej zawartej z przedsiębiorstwem energetycznym.

W roku 2018 w województwie pomorskim z dodatków mieszkaniowych skorzystało 26 701 gospodarstw domowych, które otrzymały świadczenia na łączną kwotę ponad 45 mln zł. Pomorskie samorządy przygotowując Ocenę Zasobów Pomocy Społecznej zaprognozowały wzrost kwoty przekazywanej na ww. świadczenie w roku 2019 na niemal 50 mln zł. Jeżeli chodzi natomiast o dodatki energetyczne to w roku 2018 z tego świadczenia skorzystało 10 707 gospodarstw domowych, które otrzymały świadczenia

z tego tytułu na łączną kwotę 801 715 zł. W 2019 roku prognozuje się wzrost łącznej kwoty przekazanej na te świadczenia do poziomu 857 122 zł.

Tabela 38. Dodatki mieszkaniowe i energetyczne w latach 2017-2018 oraz prognoza 2019

	2017	2018	Prognoza 2019
Dodatki mieszkaniowe			
Liczba gospodarstw domowych	27 811	26 701	28 451
Kwota świadczeń w zł	49 466 720	45 243 393	49 901 122
Dodatki energetyczne			
Liczba gospodarstw domowych	7 244	10 707	7 154
Kwota świadczeń w zł	867 387	801 715	857 122

Źródło: OZPS, opracowanie własne

8. AKTYWNOŚĆ PROJEKTOWA REGIONALNEGO OŚRODKA POLITYKI SPOŁECZNEJ

W roku 2018 Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego w Gdańsku realizował następujące projekty z obszaru pomocy i integracji społecznej:

Kooperacja – efektywna i skuteczna

Celem projektu jest wypracowanie i wdrożenie modelu kooperacji pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej a podmiotami innych polityk sektorowych dla gmin miejsko-wiejskich w ramach Makroregionu II obejmującego województwa zachodniopomorskie, pomorskie, kujawsko-pomorskie, wielkopolskie, warmińsko-mazurskie i lubuskie do 31.03.2021 r.

Grupą docelową/ostatecznymi odbiorcami wsparcia, zgodnie z zapisami SZOOP PO WER 2014-2020, są podmioty polityk sektorowych istotnych z punktu widzenia włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa, zwłaszcza instytucje rynku pracy, instytucje systemu oświaty, jednostki systemu ochrony zdrowia, sądownictwo, policja. Są to podmioty istotne z punktu widzenia strategicznego podejścia do przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu z terenu 20 powiatów i 30 gmin miejsko-wiejskich o zróżnicowanej wielkości działających na obszarze Makroregionu II.

Projekt przyczyni się do realizacji celu szczegółowego nr 2 PO WER: Wzmocnienie potencjału instytucji działających na rzecz włączenia społecznego poprzez utworzenie modelu kooperacji/sieci współpracy podmiotów instytucji pomocy i integracji społecznej z podmiotami innych polityk sektorowych jak: edukacja, zdrowie, kultura, sport, sądownictwo i policja i wprowadzenie nowego profilu usług opartego o wzajemną współpracę i wykorzystanie potencjału tych instytucji w działaniach na rzecz włączenia społecznego osób/rodzin. Model polegający na wypracowaniu i wzmocnieniu mechanizmów współpracy różnych podmiotów ma doprowadzić w konsekwencji do komplementarnego podejścia do świadczenia usług na rzecz włączenia społecznego. W wyniku podjętych działań w ramach projektu „Kooperacja – efektywna i skuteczna”, planowane jest osiągnięcie następujących efektów:

- wypracowany zostanie model kooperacji pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej a podmiotami innych polityk sektorowych
- przeprowadzone zostanie pilotażowe wdrożenie wypracowanego modelu kooperacji na terenie 50 jednostek samorządu terytorialnego,
- 288 podmiotów podejmie współpracę na rzecz opracowania modelu kooperacji
- 100 pracowników socjalnych zostanie objętych wsparciem w formie coachingu indywidualnego i grupowego
- wypracowany zostanie raport obejmujący podsumowanie efektów pilotażu modelu dla gmin miejsko-wiejskich w celu rekomendowania ich do stosowania na obszarze całego kraju.

Wartość projektu: 11 977 479,39 zł

Wkład Funduszy Europejskich: 10 094 619,62 zł

Model na więcej

Projekt „Model na więcej” realizowany jest przez Centrum Inicjatyw Obywatelskich w partnerstwie z Witkac Sp. z o. o., Samorządem Województwa Pomorskiego oraz hiszpańskim stowarzyszeniem Asociacion Smileundo z Barcelony (partner zagraniczny). Projekt jest realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Celem projektu jest wypracowanie w porozumieniu z partnerem zagranicznym rozwiązania dotyczącego współpracy jednostek samorządu terytorialnego (JST) z podmiotami ekonomii społecznej (PES) w zakresie dostarczania usług publicznych, w tym opiekuńczych, zdrowotnych, transportowych, lokalnego recyklingu i utrzymania czystości. Cel ten zostanie zrealizowany dzięki wzrostowi wiedzy pracowników JST na temat wprowadzania klauzul społecznych do zamówień publicznych oraz aktywizacji społecznej PES poprzez podniesienie poziomu wiedzy i zwiększoną realizację usług publicznych.

Ideą projektu jest przygotowanie modelowego rozwiązania bazującego na doświadczeniach samorządu Barcelony, które z jednej strony spowoduje zwiększenie zainteresowania wprowadzaniem klauzul społecznych przez jednostki samorządu terytorialnego, z drugiej natomiast umożliwi PES takie rozwiązania, które wzmocnią je i uczynią partnerem przygotowanym do realizacji zadań publicznych zleczanych przez JST.

W ramach projektu:

- stworzone zostanie narzędzie edukacyjne (platforma internetowa), wspierające PES,
- wdrożone zostaną w województwie pomorskim nowe rozwiązania w zakresie stosowania Modelu wprowadzania klauzul społecznych w zlecaniu usług społecznych oraz zamówieniach publicznych.

Współpraca z partnerem zagranicznym pozwoli na wykorzystanie doświadczenia i wiedzy samorządu Barcelony w zakresie zidentyfikowanego w Polsce problemu dotyczącego zbyt małej liczby i zakresu usług społecznych świadczonych przez PES oraz zbyt niskiego poziomu wykorzystywania tych usług przez podmioty administracji publicznej.

Wartość projektu wynosi: 812 870,00 zł, w tym dofinansowanie z UE: 766 455,12 zł

Wypracowanie standardu i przeprowadzenie pilotażu w zakresie usług mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością fizyczną, z uwzględnieniem możliwości finansowania tego rozwiązania.

Województwo Pomorskie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Solidarni „Plus” oraz Towarzystwem Wspierania Potrzebujących „Przystań” realizuje projekt dofinansowany z Funduszy Europejskich p.n. „Wypracowanie standardu i przeprowadzenie pilotażu w zakresie usług mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością fizyczną, z uwzględnieniem możliwości finansowania tego rozwiązania”.

Celem projektu jest wypracowanie rozwiązań umożliwiających niezależne życie osobom z niepełnosprawnością fizyczną, zgodnie z ideą przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności. Projekt realizowany jest w okresie od 1 stycznia 2018 r. do 31 grudnia 2021 r., zgodnie z "Ogólnoeuropejskimi wytycznymi dotyczącymi przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności". W ramach projektu opracowany zostanie jeden standard mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością fizyczną (uwzględniający specyficzne potrzeby i możliwości tych osób), który następnie zostanie wdrożony w 5 gminach na terenie województwa pomorskiego. Po zakończeniu etapu wdrażania standardu opracowane zostaną rekomendacje i przeprowadzone będą spotkania edukacyjno - szkoleniowe dla przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych

ze wszystkich województw w zakresie stosowania opracowanego i wdrożonego standardu mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością fizyczną. Planowane efekty projektu:

- Powstanie mieszkań wspomaganych dla osób z niepełnosprawnością fizyczną w 5 gminach na terenie województwa pomorskiego;
- Wzrost jakości usług realizowanych na rzecz osób z niepełnosprawnością fizyczną w środowisku lokalnym;
- Zapewnienie opieki w środowisku lokalnym osobom zagrożonym koniecznością umieszczenia w całodobowych formach opieki instytucjonalnej;
- Rozwoju form mieszkalnictwa wspomaganego na terenie województwa, jak również na terenie kraju.

Wartość projektu wynosi: 10 175 999,99 zł, w tym wkład Europejskiego Funduszu Społecznego: 8 576 332,79 zł

Ponadto, w 2018 roku ROPS zakończył realizację projektu pn.: **Pomorski system przedsiębiorczości społecznej: koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim na lata 2015-2018**, o którym więcej w rozdziale dotyczącym Ekonomii Społecznej tego opracowania.

9. WSPÓŁPRACA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO Z NGO

Zgodnie z zapisami § 6. Programu Współpracy Samorządu Województwa Pomorskiego z organizacjami pozarządowymi na rok 2018 realizacja zadań publicznych w trybie otwartych konkursów ofert została zaplanowana przez następujące komórki organizacyjne Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, które przeprowadziły konkursy:

- Departament Edukacji i Sportu (DES) - 7
- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej (ROPS) - 5
- Departament Turystyki (DT) - 1
- Departament Kultury (DK) - 1
- Departament Zdrowia (DZ) - 1

Łącznie w 2018 r. ogłoszonych zostało 15 otwartych konkursów ofert na realizację zadań publicznych. W 2018 roku wysokość środków pochodzących z budżetu Samorządu Województwa Pomorskiego na dofinansowanie zadań publicznych zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym oraz podmiotom określonym w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w ramach otwartych konkursów ofert wyniosła **6 539 170,00 zł.**, z czego dofinansowane podmioty wykorzystały **6 528 219,89 zł.** co stanowi **99,83 %** przekazanej kwoty.

Różnica pomiędzy przyznaną a niewykorzystaną kwotą dotacji wynika z tego, że organizacje pozarządowe nie wykorzystały w 100% otrzymanej dotacji lub nastąpił jej częściowy zwrot.

10. ŚRODKI FINANSOWE NA WYDATKI W POMOCY SPOŁECZNEJ I INNYCH OBSZARACH POLITYKI SPOŁECZNEJ W BUDŻECIE JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

W rozdziale tym zaprezentowane zostały dane pochodzące z formularza OZPS przekazanego przez pomorskie OPS/PCPR do ROPS. Dane pochodzą w całości z rozdziału 7 wspomnianego formularza. Przy jego wypełnianiu wyszczególniono wszystkie poniesione wydatki przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej związane z wykonywaniem zadań własnych i zleconych w obszarze udzielanej pomocy i wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, form wsparcia, programów i projektów według klasyfikacji budżetowej. Wielkości wydatków dotyczą wykonania budżetu jednostki za dany rok, zgodnie ze sprawozdaniem Rb-28.

Tabela 39. Środki finansowe na wydatki pomocy społecznej. Dane z pomorskich OPS/PCPR

lata	2017	2018	Prognoza 2019
ogółem			
ogółem (działy)	3 678 010 033	3 870 305 702	4 167 870 654
w tym: w budżecie ops/pcpr	2 394 340 013	2 607 641 211	2 733 905 272
851 - ochrona zdrowia			
85153 - przeciwdziałanie narkomanii	3 335 775	3 753 924	4 173 688
w tym: w budżecie ops / pcpr	274 119	277 577	333 625
85154 - przeciwdziałanie alkoholizmowi	109 784 290	39 241 830	41 453 054
w tym: w budżecie ops / pcpr	8 678 694	8 688 086	8 696 144
852 - pomoc społeczna			
85202 - domy pomocy społecznej	219 629 842	245 658 642	256 487 459
w tym: w budżecie ops / pcpr	49 721 315	56 374 687	63 009 772
85203 - ośrodki wsparcia	48 257 502	55 383 161	61 737 778
w tym: w budżecie ops / pcpr	27 910 150	29 896 413	32 971 511
85205 - przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	2 264 852	2 909 328	3 107 310
w tym: w budżecie ops / pcpr	1 755 165	2 393 291	2 577 395
85213 - składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej, niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby uczestniczące w zajęciach centrum integracji społecznej	14 902 392	15 159 815	13 882 305
w tym: w budżecie ops / pcpr	12 899 122	12 971 682	12 480 860
85214 - zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	49 070 825	47 594 006	52 853 308
w tym: w budżecie ops / pcpr	47 207 911	46 164 716	51 017 113

lata	2017	2018	Prognoza 2019
85215 - dodatki mieszkaniowe	51 043 790	46 884 685	59 702 788
w tym: w budżecie ops / pcpr	19 224 543	17 681 391	26 792 727
85216 - zasiłki stałe	89 563 877	85 078 025	89 076 049
w tym: w budżecie ops / pcpr	83 797 791	80 335 331	84 013 434
85218 - powiatowe centrum pomocy rodzinie	13 991 340	14 979 903	15 490 740
w tym: w budżecie ops/pcpr	13 991 340	14 979 903	15 490 740
85219 - ośrodek pomocy społecznej	163 962 305	184 920 802	194 052 637
w tym: w budżecie ops/pcpr	159 594 767	178 822 575	187 649 335
85220 - specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	3 696 883	10 171 969	12 585 561
w tym: w budżecie ops / pcpr	2 001 638	2 360 282	2 681 743
85228 - usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	53 204 195	60 241 467	66 265 151
w tym: w budżecie ops / pcpr	44 274 973	50 072 098	52 966 892
85230 - pomoc w zakresie dożywiania	42 065 939	200 127 787	201 652 979
w tym: w budżecie ops / pcpr	38 958 678	197 311 719	198 349 457
85231 - pomoc dla cudzoziemców	141 306	184 589	167 628
w tym: w budżecie ops / pcpr	141 306	184 589	157 628
w tym (z wiersza 31): wydatki na pomoc dla cudzoziemców w celu integracji ze środowiskiem (cudzoziemcy, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą)	130 112	184 589	142 628
w tym: w budżecie ops / pcpr	130 112	184 589	142 628
85232 - centra integracji społecznej	2 705 597	3 296 948	3 245 749
w tym: w budżecie ops / pcpr	480 580	769 182	507 181
85278 - usuwanie skutków klęsk żywiołowych	23 246 607	523 971	650 000
w tym: w budżecie ops / pcpr	21 039 277	523 971	0
85295 - pozostała działalność	16 955 277	24 831 178	25 995 422
w tym: w budżecie ops / pcpr	8 842 460	10 960 114	12 765 347
853 - pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej			
85311 - rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	10 153 588	9 749 416	10 042 417
w tym: w budżecie ops / pcpr	818 380	1 191 987	1 289 120
85321 - zespoły orzekania o niepełnosprawności	7 099 150	7 801 263	7 403 668

lata	2017	2018	Prognoza 2019
w tym: w budżecie dyspozycji ops / pcpr	4 287 940	3 787 642	3 625 798
85324 - państwowy fundusz rehabilitacji osób niepełnosprawnych	28 808 588	27 887 875	30 030 400
w tym: w budżecie ops / pcpr	13 875 357	14 718 917	16 009 693
85395 - pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	55 604 849	70 672 770	62 477 322
w tym: w budżecie ops / pcpr	7 632 981	14 151 883	13 408 538
854 - edukacyjna opieka wychowawcza			
85415 - pomoc materialna dla uczniów o charakterze socjalnym	17 556 649	15 413 350	14 879 750
w tym: w budżecie ops / pcpr	5 947 427	5 907 431	5 925 005
85416 - pomoc materialna dla uczniów o charakterze motywacyjnym	5 539 827	3 513 882	3 171 435
w tym: w budżecie ops / pcpr	21 550	47 850	48 250
855 - rodzina			
85501 - świadczenie wychowawcze	1 531 322 105	1 462 198 793	1 694 312 472
w tym: w budżecie ops / pcpr	1 029 622 526	993 052 593	1 085 169 177
85502 - świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	899 645 022	907 897 581	920 652 845
w tym: w budżecie ops / pcpr	659 145 162	665 671 965	661 559 559
85504 - wspieranie rodziny	12 662 180	94 181 997	85 090 278
w tym: w budżecie ops / pcpr	10 037 879	64 141 586	54 679 055
85505 - tworzenie i funkcjonowanie żłobków	35 003 252	52 053 838	52 542 592
w tym: w budżecie ops / pcpr	0	0	0
85506 - tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych	115 200	57 602	746 478
w tym: w budżecie ops / pcpr	0	0	0
85507 - dzienni opiekunowie	32 567	5	5
w tym: w budżecie ops / pcpr	32 567	0	0
85508 - rodziny zastępcze	105 417 947	111 279 670	114 933 134
w tym: w budżecie ops / pcpr	104 894 083	110 673 297	114 316 627
85510 - działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych	61 226 515	66 655 630	69 008 252
w tym: w budżecie ops / pcpr	17 230 332	23 528 453	25 413 546

Źródło: OZPS, opracowanie własne

11. REKOMENDACJE i POTRZEBY

Rekomendacje z zakresu programowania wojewódzkiej polityki społecznej

Elementami kluczowymi wspierającymi realizację zadań w poszczególnych obszarach polityki społecznej są w szczególności:

Obszar 1 POMOC SPOŁECZNA

1. Wzmacnianie kadr systemu pomocy społecznej, w tym przede wszystkim doskonalenie kompetencji pracowników socjalnych.
2. Wzmacnianie pozycji pracy socjalnej oraz zwiększenie skali i zakresu stosowania kontraktu socjalnego.
3. Promowanie oddzielenia pracy socjalnej od postępowania administracyjnego (wypłaty świadczeń).
4. Rozwój infrastruktury społecznej skierowanej do osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem i wykluczonych społecznie ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb wynikających ze struktury powodów udzielnia pomocy społecznej.
5. Rozwój oferty mieszkalnictwa społecznego.
6. Kontynuacja działań prowadzonych na rzecz minimalizowania skutków i profilaktyki uzależnień z uwzględnieniem nowych niepokojących zjawisk w obszarze uzależnień np. „dopalacze”, uzależnienia behawioralne itp.
7. Wspieranie nowych rozwiązań na rzecz integracji specyficznych grup, osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, w szczególności takich jak np.: imigranci, dłużnicy i inni.

Obszar 2 USŁUGI SPOŁECZNE

1. Rozwój oraz dostosowanie oferty bezpłatnych usług społecznych, w szczególności skierowanych do osób starszych, osób z niepełnosprawnościami oraz osób długotrwale chorych.
2. Deinstytucjonalizacja usług społecznych. Położenie nacisku na świadczenie usług w środowisku lokalnym.
3. Zwiększanie roli organizacji pozarządowych jako realizatora usług oraz partnera w trakcie procesu ich projektowania.
4. Wspieranie i finansowanie działań w zakresie regrantingu dedykowanego organizacjom pozarządowym skutkującego wzmacnianiem ich pozycji jako lokalnego dystrybutora usług społecznych.
5. Projektowanie usług społecznych jako elementu niezbędnego służącego rewitalizacji społecznej obszarów zdegradowanych.

Obszar 3 EKONOMIA SPOŁECZNA

6. Dostosowywanie sektora ekonomii społecznej do zmian społeczno-gospodarczych (m.in. spadek bezrobocia) w regionie w tym nastawienie się na specyficzne grupy docelowe (np. osoby bierne zawodowo).
7. Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w regionie, w tym przede wszystkim: ułatwienie funkcjonowania systemu wsparcia, monitoring i ewaluacja oraz promocja.
8. Rozwój, budowa i wspieranie sieci OWES, w tym rozwój kompetencji pracowników OWES.
9. Zwiększanie rozpoznawalności produktów i usług świadczonych przez podmioty ekonomii społecznej.
10. Budowa powiązań pomiędzy biznesem/przedsiębiorcami i ekonomią społeczną na poziomie regionalnym.

11. Wspieranie powstawania mechanizmów finansowych w tym mechanizmów zwrotnych wspierających PES i otoczenie PES.
12. Budowanie wsparcia dla lokalnych NGO realizujących usługi społeczne.
13. Inicjowanie przedsięwzięć promocyjnych i edukacyjnych w obszarze ekonomii społecznej.
14. Promowanie stosowania społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych przez Samorząd Województwa Pomorskiego oraz JST z województwa pomorskiego.
15. Wspieranie w funkcjonowaniu podmiotów reintegracji społeczno-zawodowej (CIS/KIS).

Obszar 4 OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

1. Promowanie rozwoju ułatwień dla osób z niepełnosprawnościami w dostępie do budynków/obiektów użyteczności publicznej.
2. Animowanie i wspieranie wzrostu poziomu zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami, oraz poprawie warunków edukacyjnych.
3. Rozwój rehabilitacji zdrowotnej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.
4. Rozwój wsparcia w formie mieszkalnictwa społecznego dla osób z niepełnosprawnościami.
5. Wspieranie budowy lokalnych systemów profilaktyki i pomocy osobom z niepełnosprawnościami intelektualnymi.
6. Wzmacnianie działań wspierających rodziny osób z niepełnosprawnościami oraz ich środowiska lokalnego.
7. Promocja aktywnego i zdrowego stylu życia osób z niepełnosprawnościami.

Obszar 5 RODZINA I DZIECKO

1. Wzmacnianie współpracy pomiędzy instytucjami działającymi na rzecz rodziny
2. Stały monitoring sytuacji pomorskich rodzin.
3. Promowanie wychowawczej funkcji rodziny oraz wspólnego spędzania czasu wolnego przez dzieci i rodziców.
4. Wzmacnianie i rozwój środowiskowych form wsparcia rodzin w tym: rozwój placówek wsparcia dziennego, klubów, domów sąsiedzkich.
5. Rozwój spersonalizowanych i zintegrowanych usług społecznych przeznaczonych zarówno do dzieci i młodzieży jak i całych rodzin.
6. Rozwój i promocja rodzinnej pieczy zastępczej, zwłaszcza w zakresie pozyskiwania kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej.
7. Intensyfikacja działań w pracy z rodzinami, w tym z rodziną, której dziecko przebywa w pieczy zastępczej, w celu powrotu dziecka do rodziny biologicznej.
8. Monitoring i wzmacnianie działań profilaktycznych i prewencyjnych w zakresie przeciwdziałania zjawisku przemocy w rodzinie.
9. Doskonalenie i podnoszenie kompetencji zawodowych kadr systemu wsparcia rodziny.
10. Wspomaganie procesu usamodzielniania wychowanków pieczy zastępczej, w szczególności w zakresie rozwoju usług towarzyszących procesowi usamodzielniania.

Obszar 7 SENIORZY

1. Stały monitoring sytuacji pomorskich seniorów.
2. Promowanie i wspieranie działań na rzecz rozwoju usług opieki wytchnieniowej, mieszkalnictwa chronionego zwłaszcza dla sędziwych osób starszych.
3. Doskonalenie systemu wsparcia dedykowanego seniorom.
4. Wspieranie i sieciowanie inicjatyw międzypokoleniowych, wolontariatu sąsiedzkiego i samopomocy.

5. Promowanie i premiowanie poprzez system nagród rangi wojewódzkiej, aktywności seniorów i samorządów działających na ich rzecz.
6. Promocja działań na rzecz rozwoju usług opiekuńczych przeznaczonych dla osób starszych, z uwzględnieniem sektora ekonomii społecznej.
7. Wspieranie różnych form aktywności osób starszych (formy: edukacyjne, rekreacyjne, kulturalne, sportowe) oraz profilaktyki zdrowotnej.
8. Animacja procesu powstawania i sieciowania gminnych Rad Seniorów i Uniwersytetów Trzeciego Wieku.
9. Wspieranie funkcjonowania Pomorskiej Rady ds. Polityki Senioralnej.

12. SPIS TABEL, WYKRESÓW, MAP

12.1. Spis Tabel

- Tabela 1. Zasoby komunalne.
- Tabela 2. Dane o infrastrukturze społecznej.
- Tabela 3. Wybrane obiekty zasobów instytucjonalnych pomocy i wsparcia w latach 2016-2018.
- Tabela 4. Dane o podmiotach ekonomii społecznej
- Tabela 5. Struktura uczestników CIS w latach 2016-2018.
- Tabela 6. Usługi reintegracji zawodowej i społecznej CIS w latach 2016-2018.
- Tabela 7. Struktura uczestników KIS w latach 2017-2018.
- Tabela 8. Usługi reintegracji społecznej i zawodowej KIS w latach 2017- 2018.
- Tabela 9. Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz liczba uczestników wg. powiatów w 2018.
- Tabela 10. Liczba funkcjonujących spółdzielni socjalnych w powiatach.
- Tabela 11. Liczba Uniwersytetów Trzeciego wieku w powiatach.
- Tabela 12. Rady Seniorów w województwie pomorskim.
- Tabela 13. Domy i Kluby Senior + w województwie pomorskim.
- Tabela 14. Dane o osobach i rodzinach, którym przyznano świadczenia.
- Tabela 15. Świadczenia pieniężne, kwoty w zł.
- Tabela 16. Zasiłki okresowe, kwoty w zł.
- Tabela 17. Świadczenie niepieniężne – posiłek.
- Tabela 18. Świadczenie niepieniężne – Liczba osób którym przyznano: schronienie, ubranie, sprawienie pogrzebu.
- Tabela 19. Świadczenie niepieniężne – Liczba osób - odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.
- Tabela 20. Szczegóły dotyczące powodów udzielenia pomocy społecznej w latach 2016 – 2018, wraz z wskazaniem różnic.
- Tabela 21. Placówki wsparcia dziennego w województwie pomorskim w roku 2018
- Tabela 22. Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2017 - 2018
- Tabela 23. Liczba rodzin zastępczych w latach 2017 – 2018.
- Tabela 24. Liczba dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2017 – 2018.
- Tabela 25. Liczba placówek opiekuńczo – wychowawczych w latach 2017 – 2018.
- Tabela 26. Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w latach 2017 i 2018 na pełnoletnie osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej.
- Tabela 27. Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w latach 2017 i 2018 na pełnoletnie osoby opuszczające placówki opiekuńczo – wychowawcze.
- Tabela 28. Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w latach 2017 i 2018 na pełnoletnie osoby o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej.
- Tabela 29. Turnusy rehabilitacyjne.
- Tabela 30. Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.
- Tabela 31. Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki.
- Tabela 32. Program „Aktywny Samorząd”.
- Tabela 33. Wskaźnik obliczany jako stosunek liczby pracowników socjalnych posiadających specjalizację I lub II stopnia w zawodzie pracownik socjalny do liczby wszystkich pracowników socjalnych w latach 2014-2018.

- Tabela 34. Średnia liczba rodzin korzystających ze świadczenia wychowawczego oraz kwota wypłaconych świadczeń w zł.
- Tabela 35. Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz dodatkami oraz korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka.
- Tabela 36. Dane o osobach i rodzinach, które skorzystały ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego wraz z ogólną kwotą świadczeń w latach 2016-2018.
- Tabela 37. Świadczenia opiekuńcze (liczba świadczeń) w latach 2016-2018.
- Tabela 38. Dodatki mieszkaniowe i energetyczne w latach 2017-2018 oraz prognoza 2019.
- Tabela 39. Środki finansowe na wydatki pomocy społecznej. Dane z pomorskich OPS/PCPR.

12.2. Spis Wykresów

- Wykres 1. Struktura ludności wg. wieku i płci w 2018 r.
- Wykres 2. Stopa bezrobocia (%) w województwie w latach 2010 – 2018.
- Wykres 3. Stopa bezrobocia w 2018 r. (%) wg. Powiatów.
- Wykres 4. Stopa bezrobocia (%) w województwie wg. miesięcy w 2018 r.
- Wykres 5. Ośrodki wsparcia – ogółem w latach 2016-2018.
- Wykres 6. Forma prawna przedsiębiorstw społecznych.
- Wykres 7. Branże wiodące przedsiębiorstw społecznych w województwie pomorskim.
- Wykres 8. Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia.
- Wykres 9. Wskaźnik deprywacji lokalnej wg. powiatów (%).
- Wykres 10. Beneficjenci pomocy społecznej wg. grup wiekowych.
- Wykres 11. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w latach 2015-2018.
- Wykres 12. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem wg. Powiatów.
- Wykres 13. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia niepieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem wg. Powiatów.
- Wykres 14. Liczba rodzin, którym udzielono świadczeń wg. najczęściej wskazywanych powodów.
- Wykres 15. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu ubóstwa w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem, w podziale na powiaty [%].
- Wykres 16. Wskaźnik bezrobocia wśród beneficjentów pomocy społecznej. Wskaźnik obliczany jako stosunek liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia do liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy ogółem.
- Wykres 17. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem, w podziale na powiaty [%].
- Wykres 18. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu niepełnosprawności w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem, w podziale na powiaty [%].
- Wykres 19. Struktura najczęstszych powodów udzielenia świadczeń z pomocy społecznej w 2018 roku, w układzie wg. powiatów (% rodzin beneficjentów).

- Wykres 20. Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie usług opiekuńczych w latach 2014-2018.
- Wykres 21. Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2014-2018.
- Wykres 22. Asystenci rodzin oraz rodziny korzystające ze wsparcia asystentów rodzin
- Wykres 23. Odsetek dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej w województwie pomorskim w 2018 roku.
- Wykres 24. Liczba dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej w województwie pomorskim w latach 2012-2018.
- Wykres 25. Rodziny zastępcze spokrewnione, niezawodowe i zawodowe w latach 2017 – 2018.
- Wykres 26. Rodziny zastępcze specjalistyczne, pełniące funkcję pogotowia rodzinnego i rodzinny dom dziecka w latach 2017-2018.
- Wykres 27. Instytucjonalna piecza zastępcza. Placówki opiekuńczo - wychowawcze wg. typów, w latach 2017 – 2018.
- Wykres 28. Kwoty przeznaczone przez powiaty na usamodzielnianie wg. różnych typów pomocy [%].
- Wykres 29. Ogólna kwota dofinansowania (PFRON, środki własne powiatów) Kwoty w zł. W latach 2017 -2018 oraz prognoza 2019.
- Wykres 30. Kadra OPS/PCPR w latach 2016-2018.
- Wykres 31. Liczba pracowników pomocy społecznej ogółem w latach 2014-2018.
- Wykres 32. Odsetek rodzin pobierających świadczenie wychowawcze (500+) na pierwsze dziecko oraz pozostałe rodziny, którym wypłacono świadczenie w 2018 roku.
- Wykres 33. Kwota zasiłków rodzinnych w tys. zł. wraz z dodatkami ogółem wypłaconych w ciągu roku w latach 2016-2018.
- Wykres 34. Kwota świadczeń opiekuńczych w mln złotych w latach 2017-2018.

12.3. Spis Map

- Mapa 1 Infrastruktura społeczna dla Seniorów.
- Mapa 2 Czy ośrodek spełnia ustawowy warunek 1 pracownik socjalny na 2000 osób lub 1 pracownik socjalny na 50 rodzin i co najmniej 3 pracowników socjalnych?